Begijnhof
(Kortrijk, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2017D234
April 2017

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK-versie 19/04/2017

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Janiek De Gryse, Clara Thys, Joren De Tollenaere, Aaron Willaert
Wetenschappelijke begeleiding: /

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Janiek De Gryse, OE/ERK/Archeoloog/2015/00043

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2017
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek 6

1.1 Beschrijvend gedeelte 6

1.1.1 Administratieve gegevens 6

1.2 Onderzoeksopdracht 8

1.2.1 Juridische context 8
1.2.2 Onderzoekskader 8
1.2.3 Ruimtelijke situering 9
1.2.4 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief 10
1.2.4.1 Vernieuwing van de huidige verhardingen en groenzones 10
1.2.4.2 Vernieuwing van de riolering 10
1.2.5 Onderzoeksmethode- en strategie 13
1.2.5.1 Methode 13
1.2.5.2 Fysisch geografische situatie 13
1.2.5.3 Bekende archeologische vindplaatsen 13
1.2.5.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader 13
1.2.5.5 Verstoringshistoriek 14
1.2.5.6 Algemene wetenschappelijke advisering en advies van specialisten 14

1.3 Assessmentrapport 15

1.3.1 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens 15
1.3.1.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie) 16
1.3.1.2 Geologie 17
1.3.1.2.1 Tertiair 17
1.3.1.2.2 Quartair 18
1.3.1.3 Bodem 19
1.3.1.3.1 Bodemtypes 19
1.3.1.3.2 Bodemerosie 20
1.3.1.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop 21
1.3.1.5 Hydrografie 23
1.3.2 Gekende archeologische waarden 24
1.3.2.1 Historisch en cartografisch onderzoek 24
1.3.2.1.1 Historische achtergrond 24
1.3.2.1.2 Historische kaarten 28
1.3.2.1.3 Huidige gebruik en verstoringen 33
1.3.2.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden 36

1.3.2.2.1 CAI 36
1.3.2.2.2 Archeologisch onderzoek uitgevoerd in het Begijnhof 40
1.3.2.3 Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader 48

1.4 Synthese 50

1.4.1 Resultaten bureauonderzoek vs. onderzoeksvragen 50
1.4.2 Synthese 51

Deel 2: Bibliografie 53

Deel 3: Bijlagen 54

FIGURENLIJST (2017D234)

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt) 7
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).....7
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2015 (Bron: Geopunt) 9
Figuur 4: Aanduiding van de te vernieuwen verhardingen, incl. secties 12
Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (bron: Geopunt).....16
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (bron: Geopunt).....17
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (bron: Geopunt).....18
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (bron: Geopunt).....19
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2017) (bron: Geopunt).....20
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt). 21
Figuur 11: Hoogteverloop van het projectgebied (van noord naar zuid) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (bron: Geopunt).....22
Figuur 12: Projectgebied weergegeven met de verschillende waterlopen op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).....23
Figuur 13. Kortrijk in de Karolingische periode (9de eeuw). Het winterkamp van de Noormannen is aangeduid in groen, de limiet van de waterrijke zone in blauw (DESPRIET 2008, fig. 9).....25
Figuur 14: Situering van de middeleeuwse stadskern met het grafelijk domein (geel), de dwangburcht (geel), de O.L.V-kerk (geel) het begijnhof (rood). Toestand ca. 1350. (DESPRIET 2008, fig. 10).....26
Figuur 15. Situering van het begijnhof (rood) t.o.v. de middeleeuwse stadskern, het grafelijk domein (geel) en de dwangburcht (geel). Toestand ca. 1350 (DESPRIET 2001, 20).....27
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, 1555-1565 (Bron: Bibliothèca Nacional de España).....28
Figuur 17. Kaart van stad, schependom en keurstaak (1634-1641), met aanduiding van het begijnhof (DESPRIET 2001, 58).....29
Figuur 18. Stadsgezicht van Sanderus (1641), met aanduiding van het begijnhof (DESPRIET 2001, 62) 29
Figuur 19. 18de-eeuwse kaart, met aanduiding van het begijnhof (DESPRIET 2001, 70).....30
Figuur 20. Aanduiding van het begijnhof op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778).....31
Figuur 21: Plattegrond van het begijnhof in 1822, te zien op de eerste kadastrale atlas van Kortrijk, gepubliceerd in 1830 door C. Cierckens (DESPRIET 2001, 80) 31
Figuur 22: Plattegrond van het Begijnhof in 1823 (DESPRIET 2001,48).....32
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt) 33
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt) 34

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt) 34
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt) 35
Figuur 27: Algemene plattegrond en indeling van het Sint-Elisabethbegijnhof (DESPRIET 2011, 9) 35
Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België met aanduiding van de CAI (bron: Geopunt) 36
Figuur 29: Situering van het begijnhof t.o.v. de laatmiddeleeuwse stadsgracht, burcht en voorburcht. ...40
Figuur 30: In het zwart: archeologisch vastgestelde resten in en rond het begijnhof; toestand 1375-1400. 41
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2016 t.a.v. het cultuurhistorisch kader (Bron: Geoportaal) 48
Figuur 32: syntheseplan 50

TABELLENLIJST (2017D234)

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek. 6
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens. 15
Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten. 32
Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI. 37

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Kortrijk
	Deelgemeente	/
	Postcode	8500
	Adres	Begijnhof
	Toponiem	Begijnhof
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X_{min} = 72343 Y_{min} = 169168 X_{max} = 72527 Y_{max} = 169295
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Kortrijk, Afdeling 3, Sectie H, nr's zie Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Janiek De Gryse (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Joren De Tollenaere (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

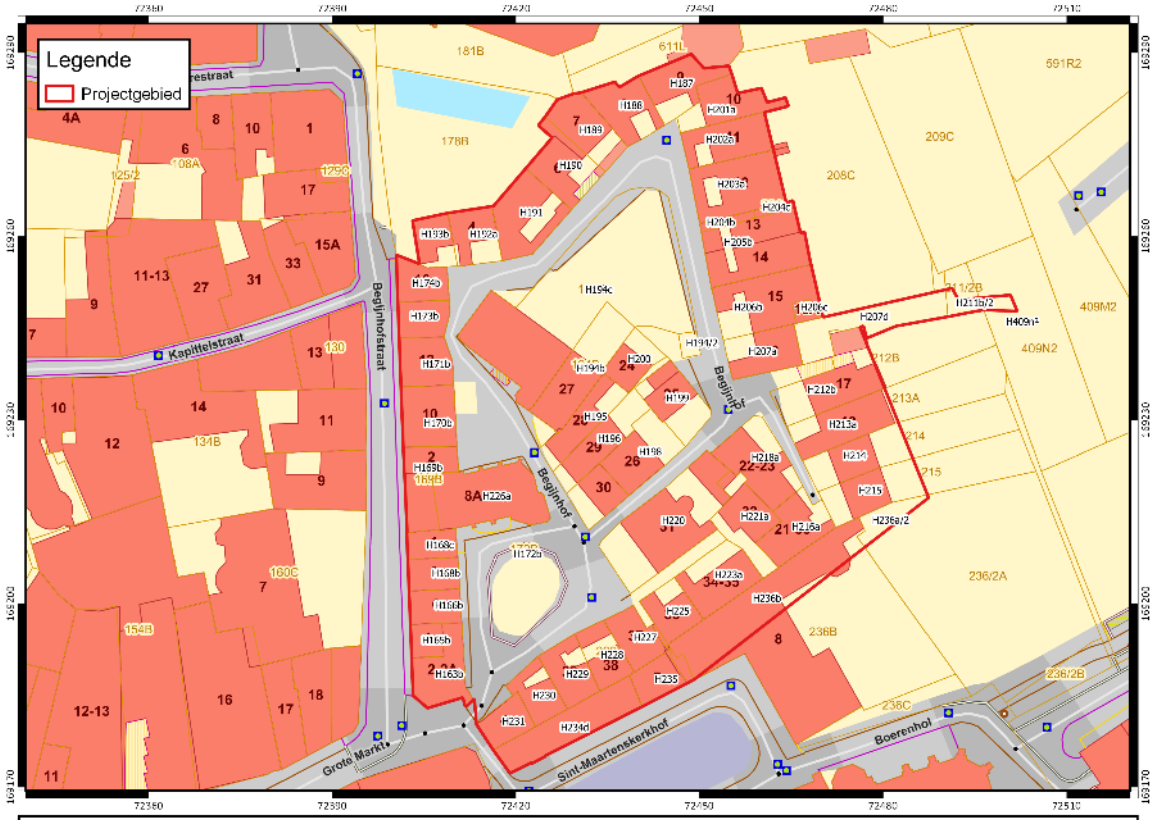

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt)

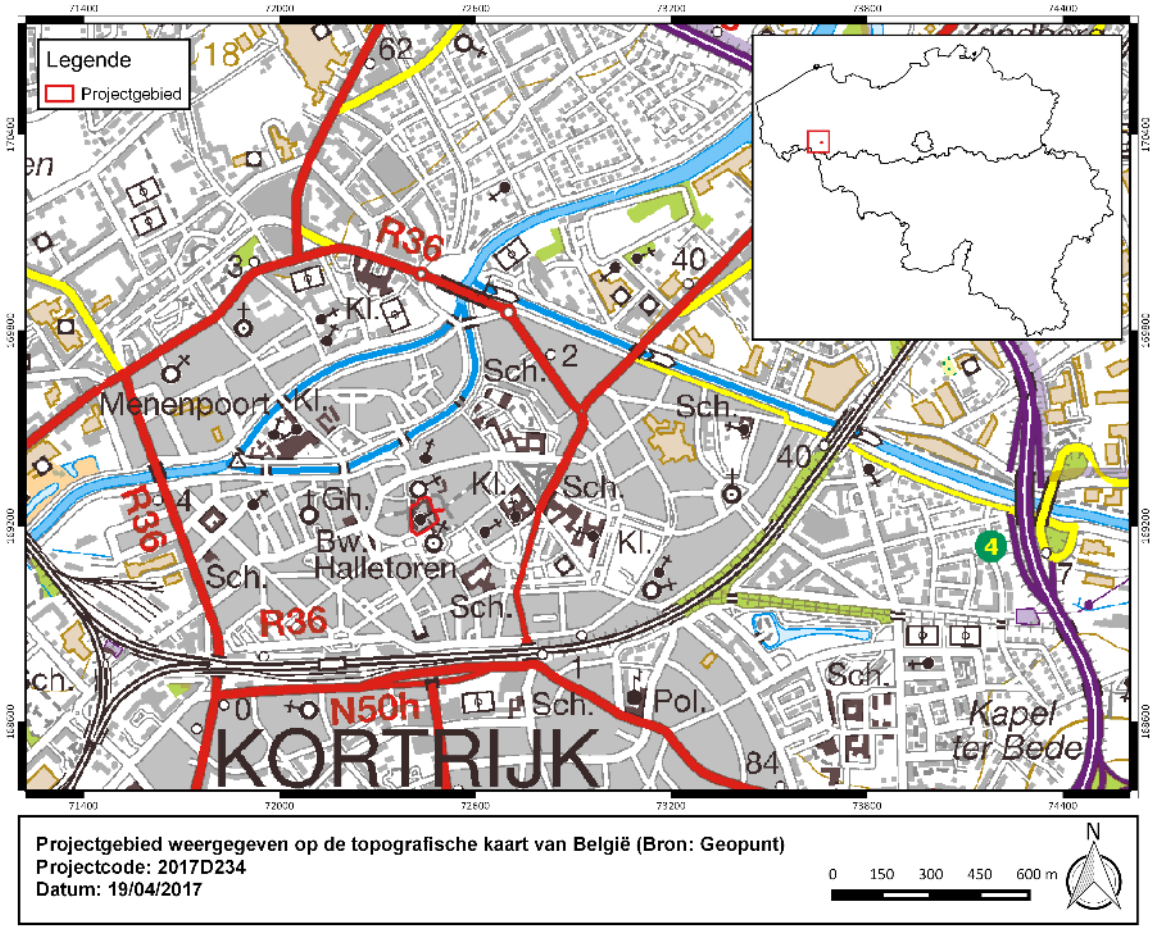

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt)

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Juridische context

Het projectgebied wordt op het gewestplan aangeduid als een woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde (code 0101). Bovendien bevindt het zich binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Kortrijk[1].
Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag binnen een vastgestelde archeologische zone waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m^2 of meer bedraagt.

De oppervlakte van de ingreep in de bodem van het plangebied in kwestie bedraagt meer dan 100 m^2 (cfr. 1.1.6); vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.2 Onderzoekskader

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek vormt de vernieuwing van de bestrating en de rioleringswerken in het Begijnhof. Het projectgebied wordt in deze studie projectgebied Kortrijk Begijnhof genoemd.
Met onderhavig bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.
Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van het projectgebied. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Bij de bureaustudie dienen minstens volgende vragen beantwoord worden:

- Zijn er op basis van de uitgevoerde bureaustudie indicaties dat er binnen de begrenzing van het projectgebied 1 of meerdere archeologische sites voorkomen?
- Indien dit niet het geval is, kan de bureaustudie hier een verklaring voor geven?
- Indien dit het geval is, wat is de aard, de omvang en de datering van de archeologische site?
- Wat is de landschappelijke/bodemkundige context?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van de eventuele aanwezige archeologische site op micro- en macroschaal?
- Wat is de aard en de waardering van het kennispotentieel?

[1] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11899

1.2.3 Ruimtelijke situering

Het projectgebied betreft het Sint-Elisabethbegijnhof te Kortrijk (provincie West-Vlaanderen). Dit begijnhof situeert zich net ten noordoosten van de Grote Markt en ten noorden van de Sint-Maartenskerk.

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2015 (Bron: Geopunt)

1.2.4 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

De oppervlakte van projectgebied Kortrijk Begijnhof bedraagt 1927,7m².

1.2.4.1 Vernieuwing van de huidige verhardingen en groenzones

De aanpassing van de groenzones heeft enkel betrekking op het aanbrengen van nieuwe beplanting en heeft dus niet of nauwelijks impact op eventueel aanwezig bodemarchief.

De bestaande verhardingen worden heraangelegd alsook de groenzones, dit volgens reeds bestaande gebruik. Alle verharding worden 0,45m uitgegraven t.o.v. het huidig maaiveld (= 1425.70m²). Op basis van de reeds uitgevoerde sonderingen wordt ervan uitgegaan dat de dikte van de zgn. vossekoppen 10-12cm bedraagt. Deze situeren zich op een legbed van zand, daaronder komt een onderlaag in zand voor. ER kan uitgegaan worden dat de huidige verstoringsdiepte ca. 30/35cm bedraagt. Ervan uitgaande dat de nieuwe verhardingen aangelegd worden op 45cm t.o.v. het huidig maaiveld (keien: 10-12cm + legbed: 7,5cm + fundering: 25cm), wordt nog ca. 10cm bodem afgegraven.

1.2.4.2 Vernieuwing van de riolering

De bestaande riolering wordt vervangen door een gescheiden riolering (RWA/DWA). De nieuwe rioleringen worden volgens de aangeleverde informatie in 1 sleuf aangelegd. De werksleuf bedraagt ca. 306,42m². De breedte varieert volgens onderstaand schema.

- Diepte tussen 0,50-1,00m = buis + 30cm naast elke zijde (= 30+25+30= 85cm)
- Diepte tussen 1,00-2,00m = buis + 40cm naast elke zijde (= 40+25+40= 105cm)

De diepte van de rioleringen varieert volgens onderstaand schema. De vakgegevens, zoals hieronder opgegeven, zijn gekoppeld aan het autocadplan, digitaal bijgevoegd.

- Vak: BT02-R01: 8,5m (Gem. diepte: 1,67m)
- Vak: R01-R02: 21m (Gem. diepte: 1,42m)
- Vak: R02-R03: 5m (Gem. diepte: 1,25m)
- Vak: R03-R04: 4,5m (Gem. diepte: 1,19m)
- Vak: R04-R05: 12,5m (Gem. diepte: 1,32m)
- Vak: R05-R06: 2m (Gem. diepte: 1,22m)
- Vak: R06-R07: 36m (Gem. diepte: 0,99m)
- Vak: R07-R08: 3,5m (Gem. diepte: 0,95m)
- Vak: R08-R09: 25,5m (Gem. diepte: 0,97m)
- Vak: R09-R10: 10m (Gem. diepte: 1,16m)
- Vak: R05-R11: 5m (Gem. diepte: 0,98m)
- Vak: R11-R12: 28m (Gem. diepte: 1,33m)
- Vak: R12-R13: 2,5m (Gem. diepte: 1,66m)
- Vak: R13-R14: 10m (Gem. diepte: 1,74m)
- Vak: R12-R15: 25m (Gem. diepte: 1,52m)
- Vak: BT01-D01: 8,5m (Gem. diepte: 1,37m)
- Vak: D01-D02: 20,5m (Gem. diepte: 1,12m)
- Vak: D02-D03: 5,5m (Gem. diepte: 0,95m)
- Vak: D03-D04: 3,5m (Gem. diepte: 0,89m)
- Vak: D04-D05: 11,5m (Gem. diepte: 0,99m)
- Vak: D05-D06: 2,5m (Gem. diepte: 1,15m)
- Vak: D06-D07: 35,5m (Gem. diepte: 1,16m)
- Vak: D07-D08: 4m (Gem. diepte: 1,08m)

- Vak: D08-D09: 26m (Gem. diepte: 1,07m)
- Vak: D09-D10: 10,5m (Gem. diepte: 1,23m)
- Vak: D05-D11: 5,5m (Gem. diepte: 1,49m)
- Vak: D11-D12: 29m (Gem. diepte: 1,28m)
- Vak: D12-D13: 2,5m (Gem. diepte: 1,33m)
- Vak: D13-D14: 9m (Gem. diepte: 1,43m)
- Vak: D12-D15: 24m (Gem. diepte: 1,2m)

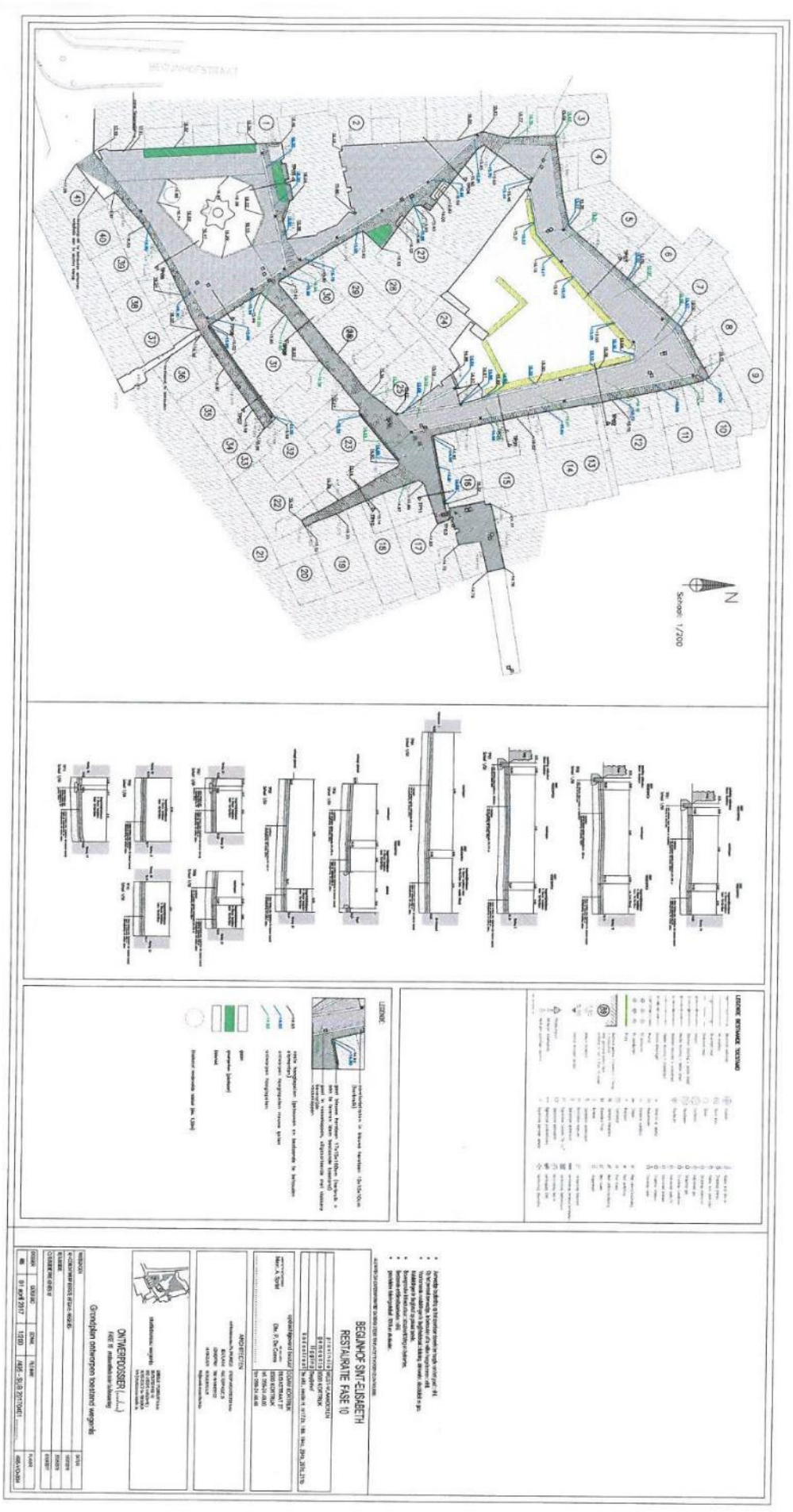

Figuur 4: Aanduiding van de te vernieuwen verhardingen, incl. secties

1.2.5 Onderzoeksmethode- en strategie

1.2.5.1 Methode

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

1.2.5.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.
Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie:

- Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart
- Geomorfologische kaart

1.2.5.3 Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd.

1.2.5.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties.
Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd:

Bron	***Jaartal***
Deventerkaart	1555-1565
Kaart van stad, schependom en keurstaak	1634-1641
Sanderus	1641
18e eeuwse kaart	18de eeuw
Kaart van Ferraris	1771-1777
Kaart van Cierckens	1822
Plattegrond begijnhof	1823

Op basis van dit kaartmateriaal kan het landgebruik vanaf de tweede helft van de 16de eeuw vastgesteld worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden.
Deze gegevens werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur, daarnaast is ook gebruik gemaakt van data over de lokale toponymie en geschiedenis.
De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid.

Om het cultuurhistorische kader van het projectgebied in kaart te brengen, werd het kaartmateriaal beschikbaar op Geoportaal geconsulteerd.

1.2.5.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten.

1.2.5.6 Algemene wetenschappelijke advisering en advies van specialisten

/

1.3 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.
Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.3.1 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	***Informatie***
Traditionele landschappenkaart	Stedelijke gebieden en havengebieden
Tertiair	Lid van Moen (Fm. Kortrijk)
Quartair	Type 3: fluviatiele afzetting/eolische afzetting Type 3a: fluviatiele afzetting/eolische afzetting/fluviatiele afzetting
Bodemtypes	OB
Potentiële bodemerosie	Verwaarloosbaar tot zeer laag
Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen	Hoogte op ca. 15 m TAW in het noorden, ca. 17 m TAW in het zuiden
Hydrografie	Leiebekken (deelbekken Grensleie) Waterlopen: Leie, Leiearm, Kanaal Bossuit Kortrijk, Grote Wallebeek

1.3.1.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)

Het projectgebied is gelegen in stedelijke gebieden en havengebieden.

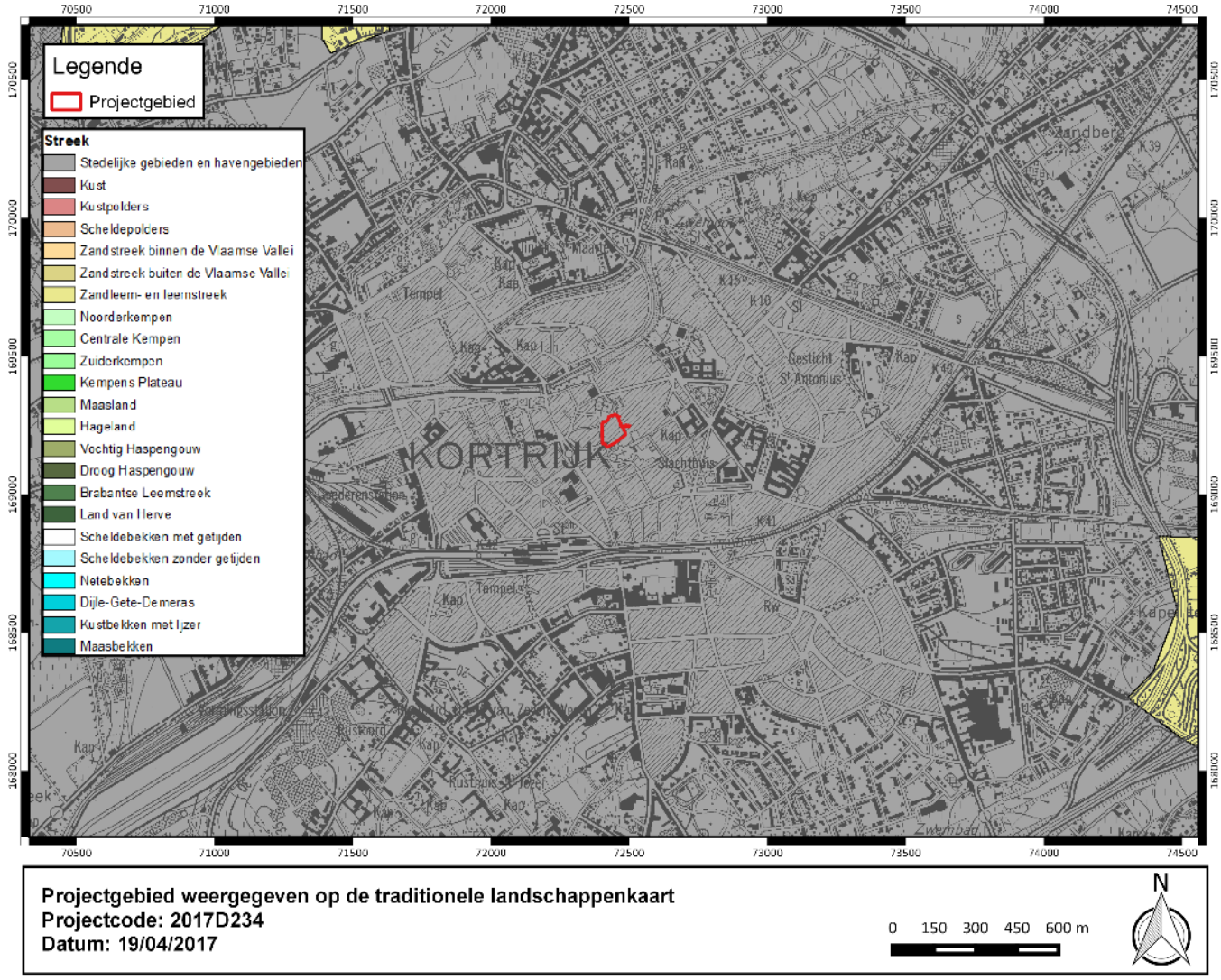

Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (bron: Geopunt).

1.3.1.2 Geologie

1.3.1.2.1 Tertiair

Het projectgebied is gelegen in het Lid van Moen. Dit lid is deel van de Formatie van Kortrijk. Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.
Het Lid van Moen is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting.

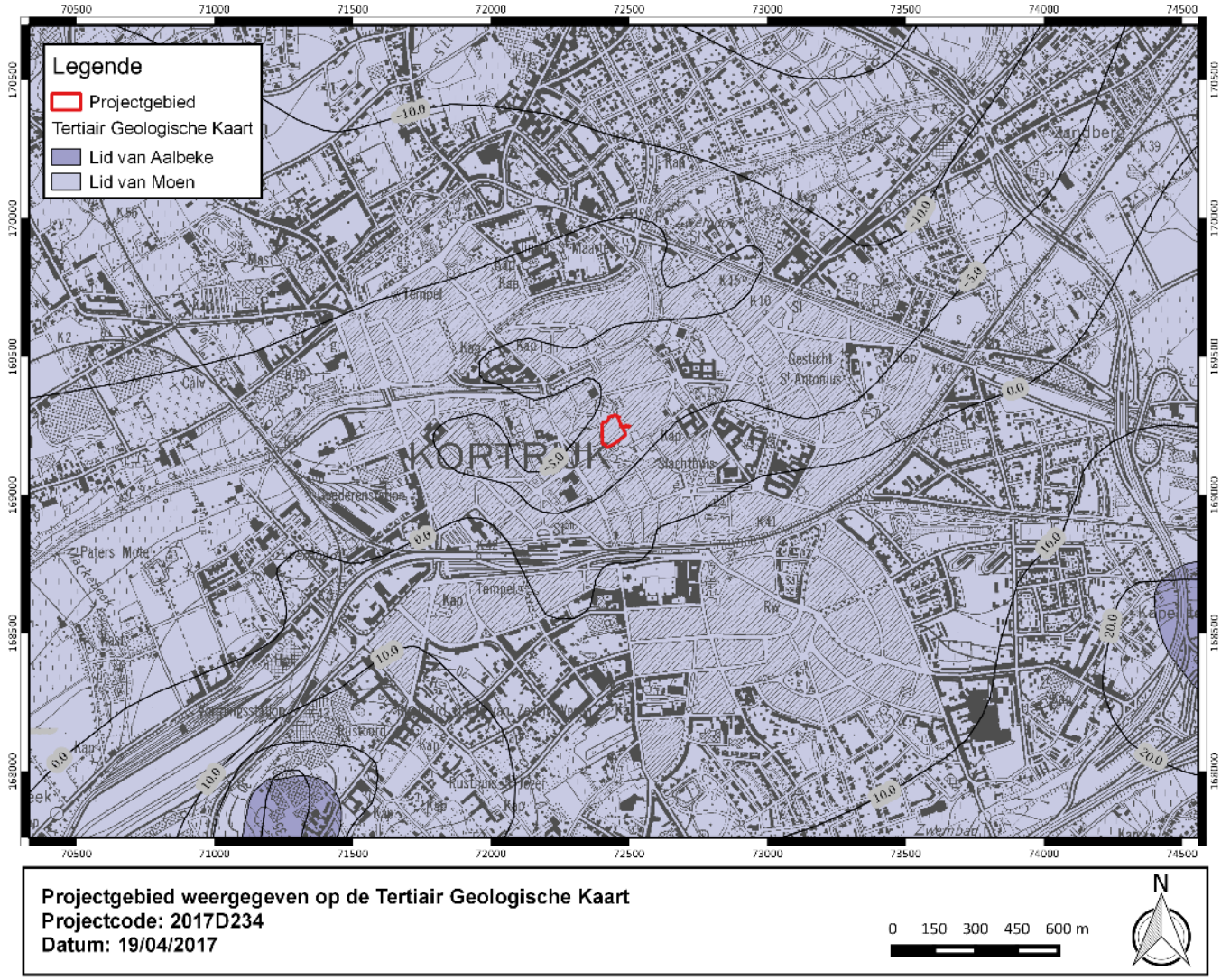

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (bron: Geopunt).

1.3.1.2.2 Quartair

Het projectgebied bevindt zich in het Quartair **Type 3a** en **Type 3**. **Type** 3a bestaat uit een fluviatiele afzetting van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), aan de basis gevolgd door een eolische afzetting (zand tot zandleem) van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen met eventuele hellingsafzettingen. Dit eolisch dek kan lokaal afwezig zijn. De top bestaat uit fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimarien incluis) van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). Het **Type 3** heeft dezelfde opbouw als **Type 3a** maar zonder de Holocene fluviatiele afzetting aan de top.

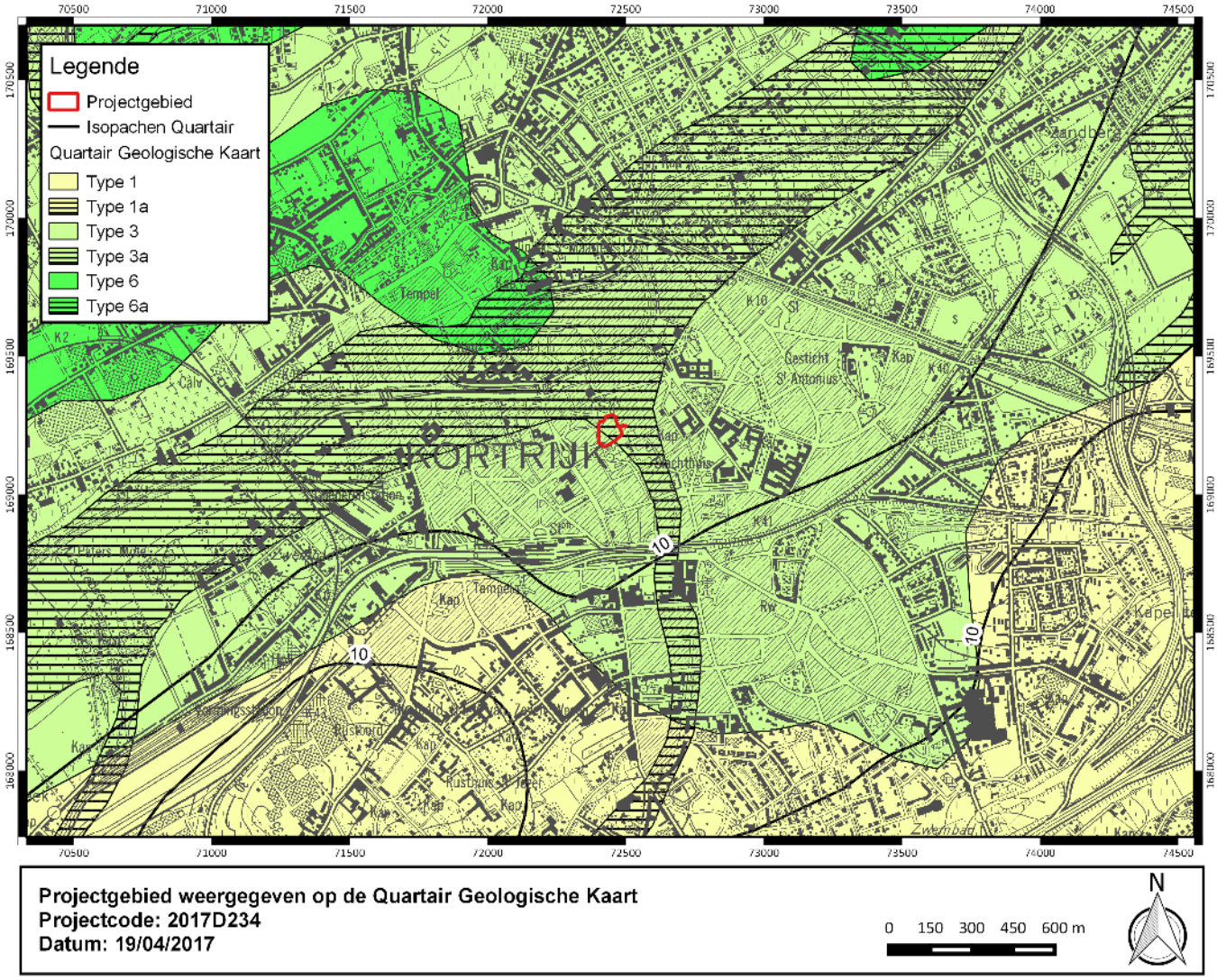

Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (bron: Geopunt).

1.3.1.3 Bodem

1.3.1.3.1 Bodemtypes

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bebouwd bodemtype, waarbij de oorspronkelijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige bebouwing/verharding en hierdoor is de natuurlijke bodemopbouw vaak meer te herkennen.

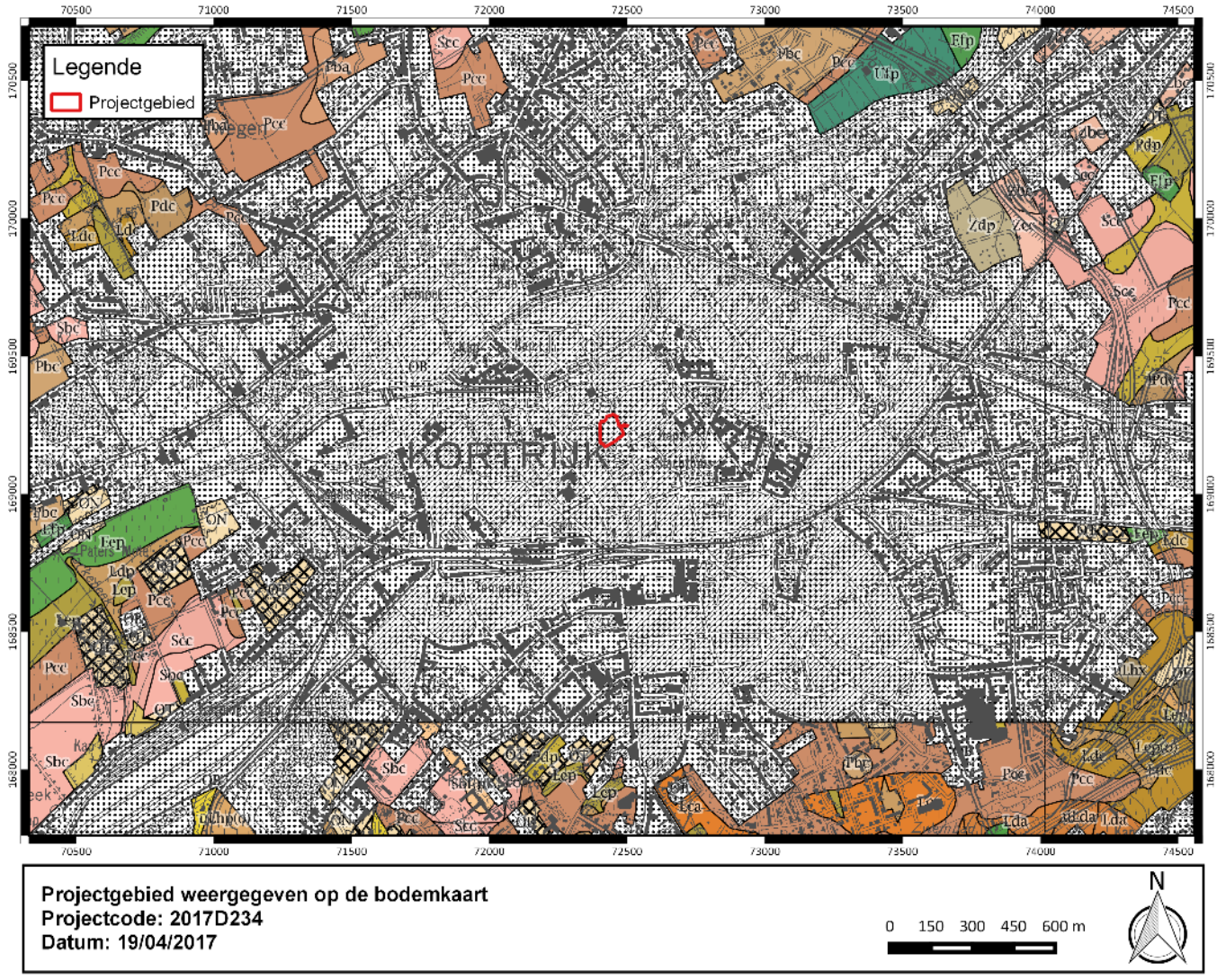

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (bron: Geopunt).

1.3.1.3.2 Bodemerosie

De potentiële bodemerosie is niet gekarteerd voor het projectgebied, maar gezien de verwaarloosbare tot zeer lage potentiële bodemerosie gekarteerd rondom het projectgebied kan er vanuit gegaan worden dat deze voor het projectgebied tevens verwaarloosbaar tot zeer laag zal zijn.

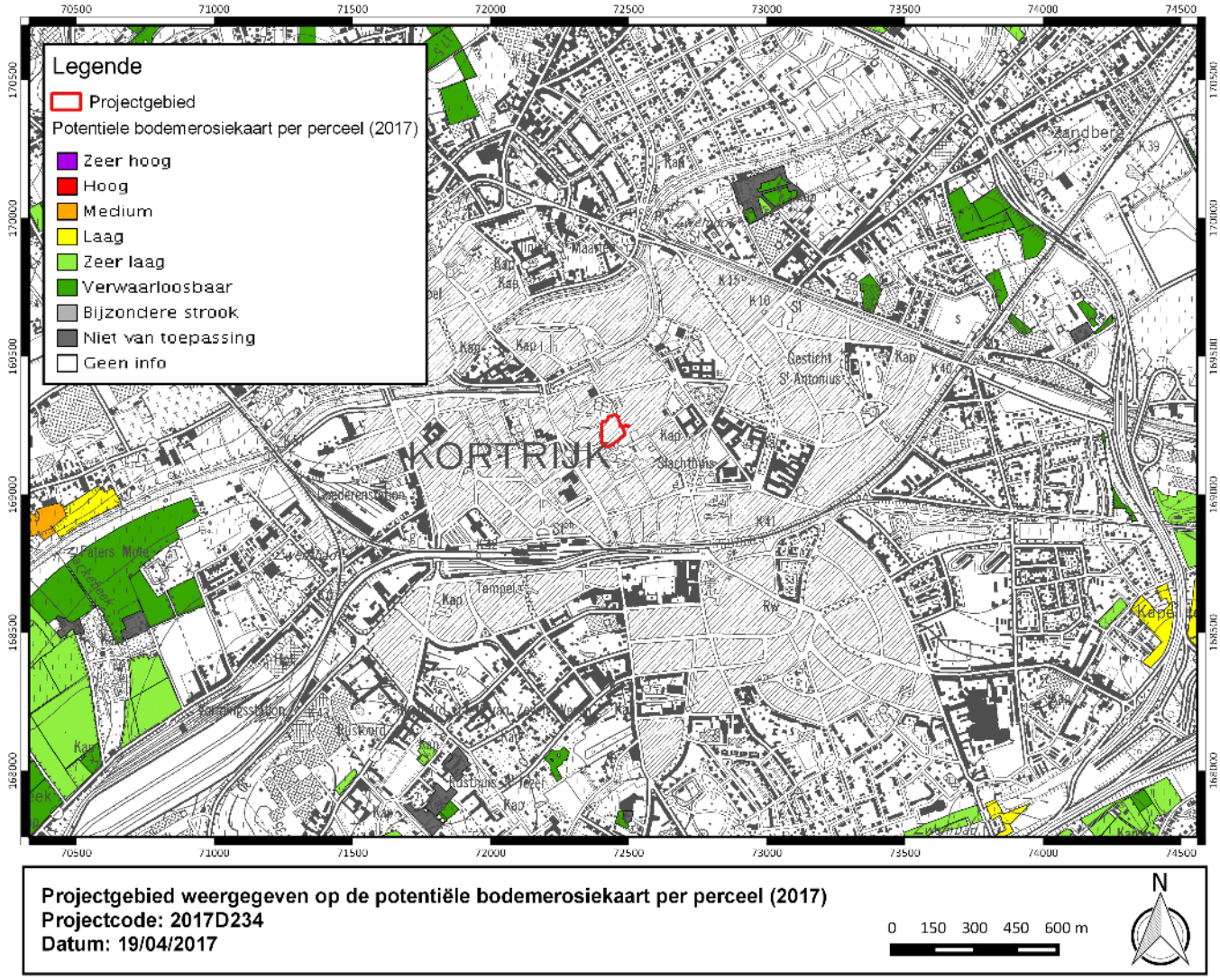

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2017) (bron: Geopunt).

1.3.1.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop

Het grootste gedeelte van het projectgebied (noordelijk gedeelte) is gelegen op een hoogte van ca. 15 m TAW. De laatste 40 m van het ca. 100 m traject kent een stijging naar een top van ca. 17 m TAW. Het projectgebied is aldus duidelijk gelegen in de alluviale vlakte van de Leie, terwijl het zuidelijke gedeelte zich eerder op de rand bevindt van deze vlakte en al een stijging kent.

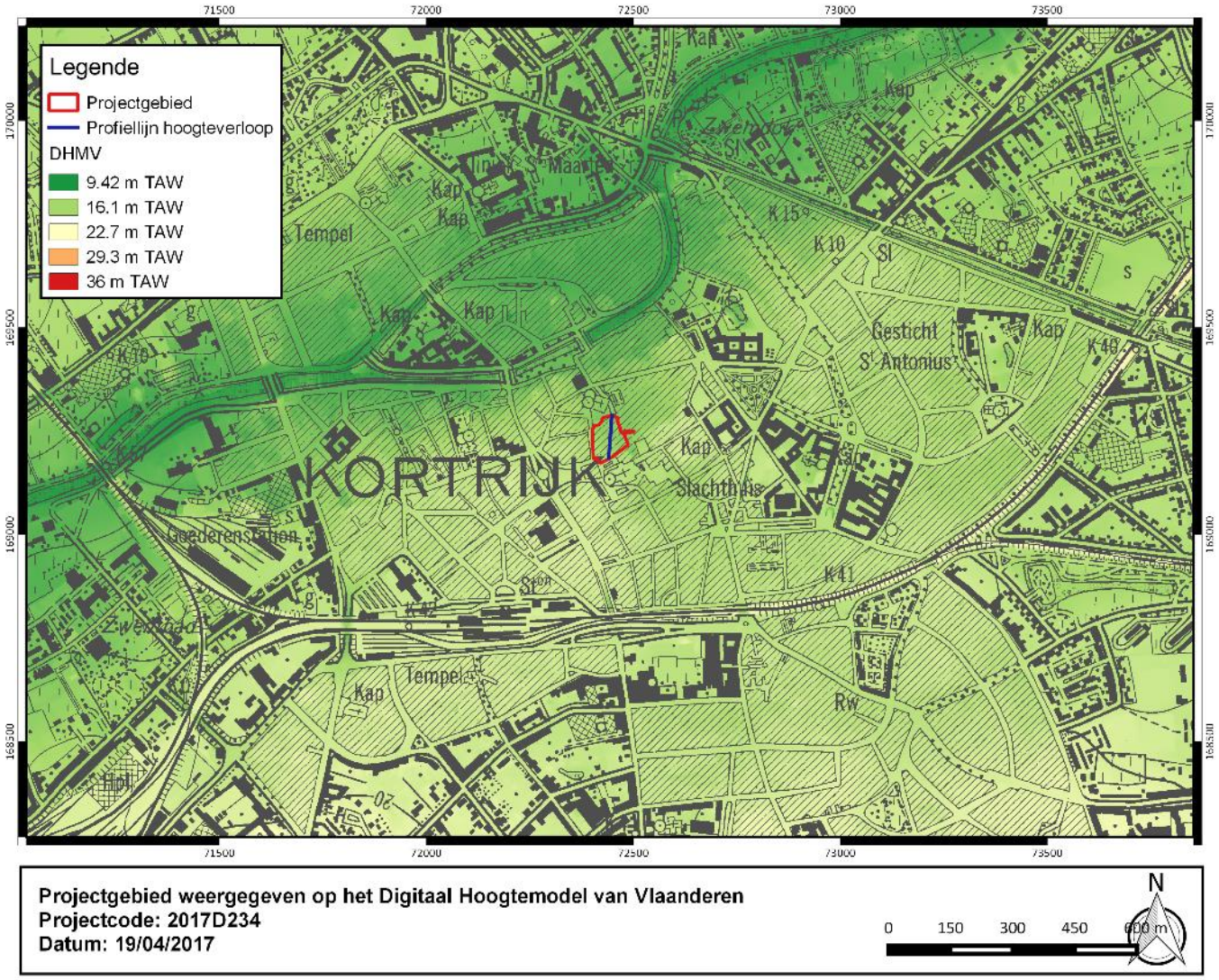

Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).

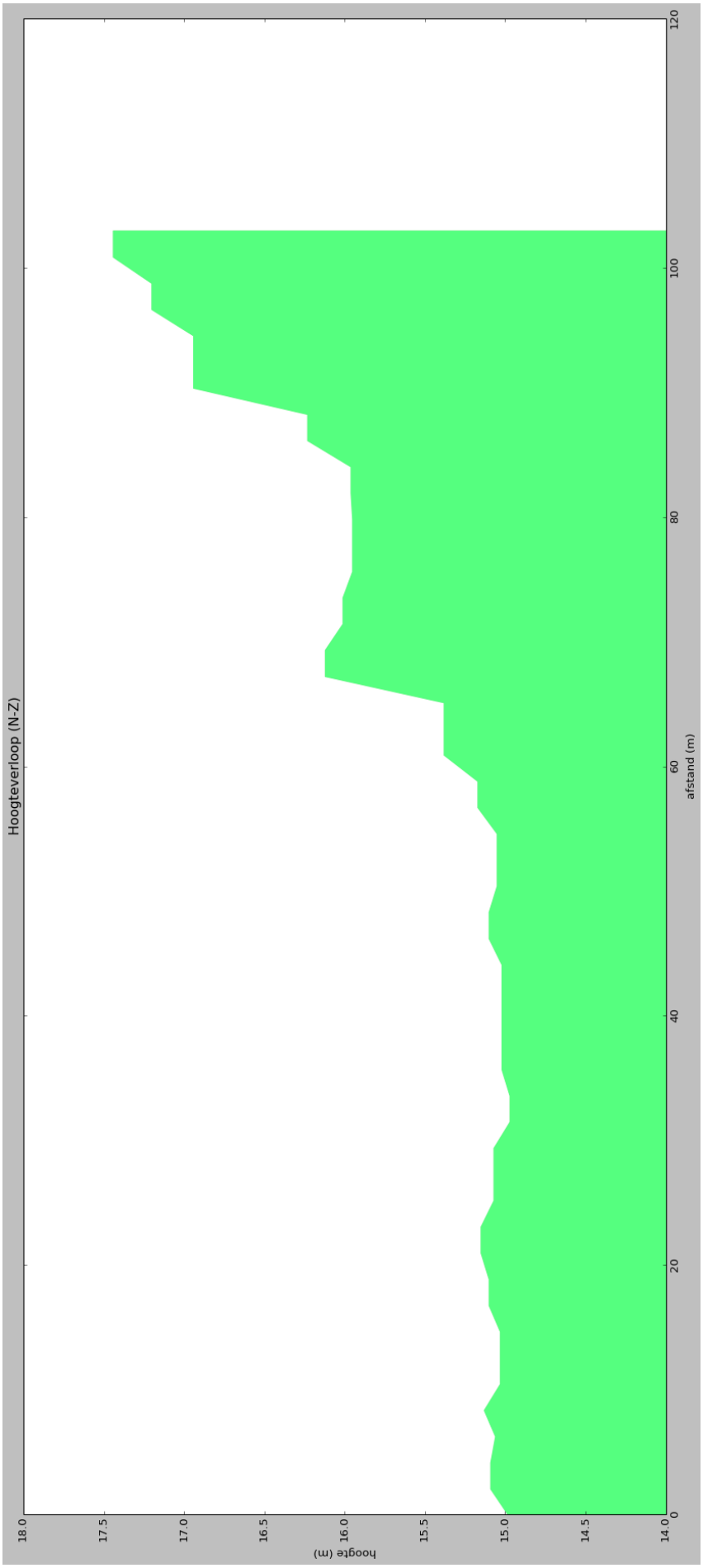

Figuur 11: Hoogteverloop van het projectgebied (van noord naar zuid) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (bron: Geopunt).

1.3.1.5 Hydrografie

Het projectgebied ligt in het Leiebekken (deelbekken Grensleie). Aan de noordzijde is de Leie en Leiearm aanwezig, terwijl naar het oosten het Kanaal Bossuit Kortrijk stroomt. Ten westen stroomt de Grote Wallebeek.

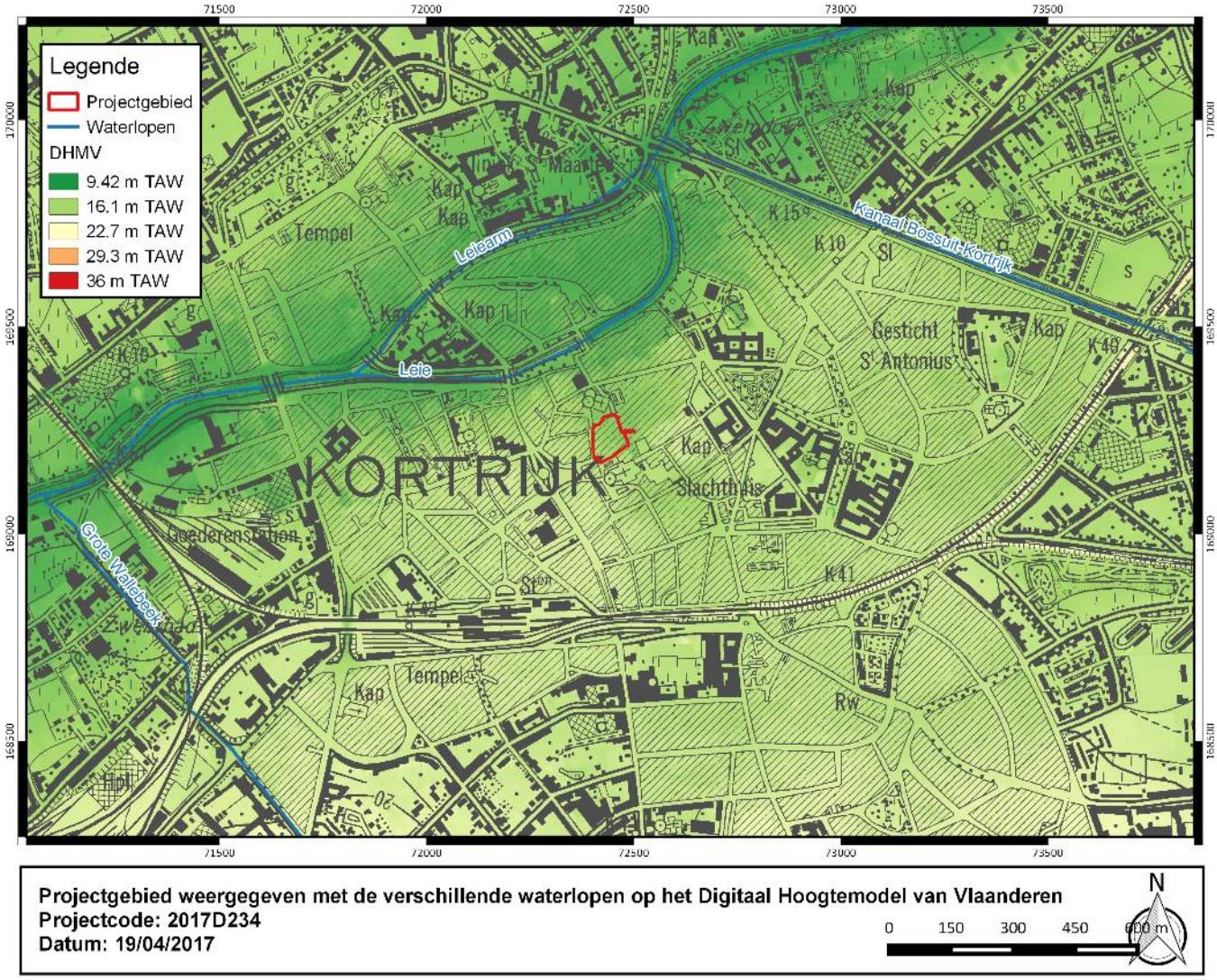

Figuur 12: Projectgebied weergegeven met de verschillende waterlopen op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).

1.3.2 Gekende archeologische waarden

1.3.2.1 Historisch en cartografisch onderzoek

1.3.2.1.1 Historische achtergrond

In het navolgend historisch onderzoek wordt eerst een algemene geschiedenis geschetst van de stad Kortrijk (ontstaan – late middeleeuwen); hierna volgt een overzicht dat zich specifiek richt op het projectgebied.

1.3.2.1.1.1 Algemene geschiedenis[2]

Door de vruchtbare zandleembodem en de aanwezigheid van de Leie werd de regio van Kortrijk reeds zeer vroeg bewoond. Archeologische vondsten ten noorden van de Gavermeersen wijzen op bewoning tijdens het Mesolithicum. De continuïteit van de bewoning wordt bevestigd door vondsten die dateren uit het Midden-Neolithicum, het Laat-Neolithicum, de Bronstijd en de La Tène-periode. De bewoning situeert zich hoofdzakelijk op de vruchtbare akkergronden langs de Leieoevers, de Gaverbeek, de Heulebeek, de Markebeek, de Mosscherbeek en de Neerbeek.

Nog voor het midden van de 1ste eeuw voor Christus ontwikkelt zich op beide oevers van de Leie reeds de *vicus Cortoracium*. De oudste vermelding van de naam 'Cortoracium' dateert uit de 4de of 5de eeuw, wanneer melding wordt gemaakt van de ruiterijeenheid 'de *Milites Cortoracenses'*. De *vicus* ontstond op het kruispunt van de heirbaan Boulogne-Tongeren en de heirbaan Doornik-Oudenburg en strekte zich op de linkeroever van de Leie uit over een afstand van 250m van west naar oost én 500m van zuid naar noord; op de rechteroever van de Leie van oost naar west over een afstand van 1150m.

T.g.v. Germaanse invallen werd de *vicus* gedeeltelijk verlaten. Desalniettemin kan aan de hand van archeologische vondsten afgeleid worden dat het Romeinse Kortrijk zich ontwikkelde tot een vroegmiddeleeuwse bewoningskern. Onder de Merovingische vorsten wordt Kortrijk een *municipium* dat reeds in de 7de eeuw een uitgebreide christianisatie kent. Sint-Elooi sticht omstreeks 650 een kapel ter ere van Sint-Maarten op de plaats waar later de Sint-Maartenskerk zal verrijzen. Sint-Amandus zou een kapel gesticht hebben, gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, waarrond de proosdij van Sint-Amand ontstond. In 847 schenkt Karel de Kale 30ha grond aan de Sint-Amandsabdij te Kortrijk. Een muntatelier, dat onder zijn bewind in Kortrijk is opgericht, slaat munten met de afbeelding van Karel de Kale en het opschrift '*Curtiaco*'. Op het einde van de 9de eeuw komen op de zuidelijke oever van de Leie enkele halfcirkelvormige zones voor, die volgens Ph. Despriet als winterkamp werden ingericht door de Noormannen (880-881). Het kamp zou begrensd worden door de Leiestraat, de boogvormige zijde van de Grote Markt en de zuidelijke begrenzing van het begijnhof.

[2] Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Kortrijk, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121715 (geraadpleegd op 19 oktober 2016).

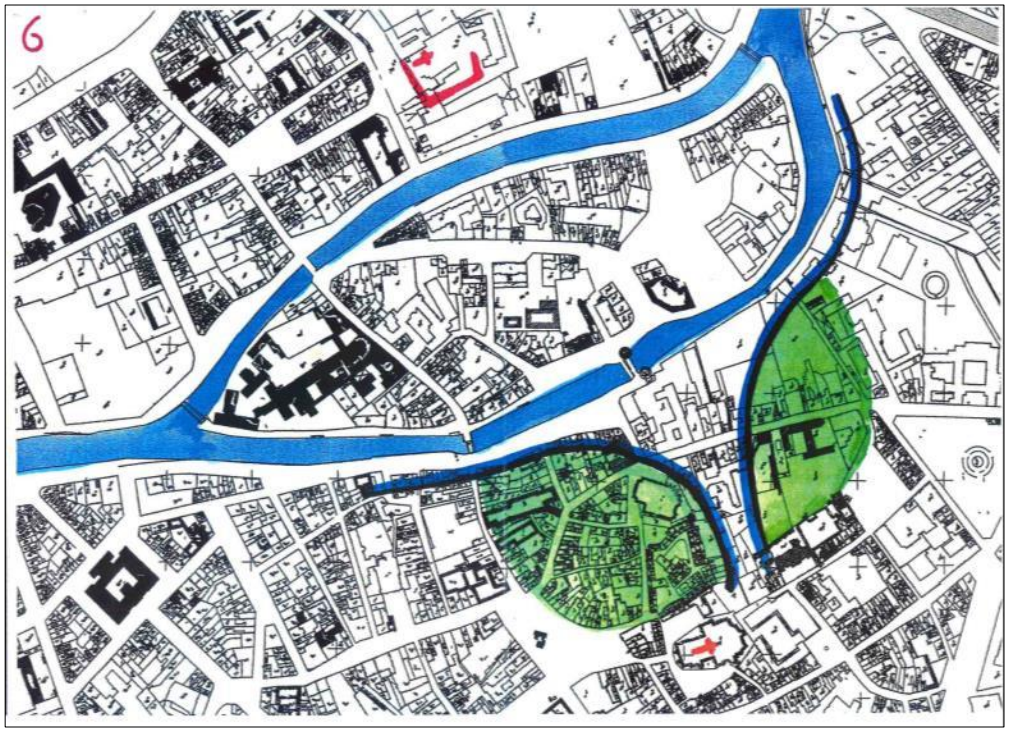

Figuur 13. Kortrijk in de Karolingische periode (9de eeuw). Het winterkamp van de Noormannen is aangeduid in groen, de limiet van de waterrijke zone in blauw (DESPRIET 2008, fig. 9).

In 1071 wordt Kortrijk een onafhankelijke kasselrij onder het Graafschap Vlaanderen. Het '*Opidium Cortracense*' wordt gevormd door een motte en de agglomeratie hierrond. Het grondgebied wordt in het noorden begrensd door de Leie, ten zuiden en ten oosten door een arm van de Klakkaardsbeek en ten westen door een gracht. Het grafelijk domein (Figuur 14) bestaat onder meer uit de burcht, een neerhof, een boomgaard en magazijnen. In 1199 begint men met de bouw van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in de boomgaard van het kasteel. Het burgerlijk centrum van de middeleeuwse stadskern situeert zich op en rondom de Grote Markt. De Halle, waar de kooplui hun waar aan de man brengen, wordt voor het eerst vermeld in de 13de eeuw.
Figuur 14 toont de middeleeuwse stadskern van Kortrijk, die reeds gedeeltelijk ommuurd is. Op het einde van de 13de eeuw rijst er een conflict tussen de Franse koning Filips de Schone en zijn leenman Gwijde van Dampierre, die toenadering gezocht had tot de Engelse kroon. In 1297 valt Kortrijk in Franse handen. De Franse vorst laat in 1300-1301 een imposante dwangburcht bouwen (Figuur 14-geel). De Fransen worden verslaan tijdens de Guldensporenslag. In 1385 krijgt de stad haar oude vrijheden terug.[3]

[3] Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Kortrijk, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121715 (geraadpleegd op 19 oktober 2016).

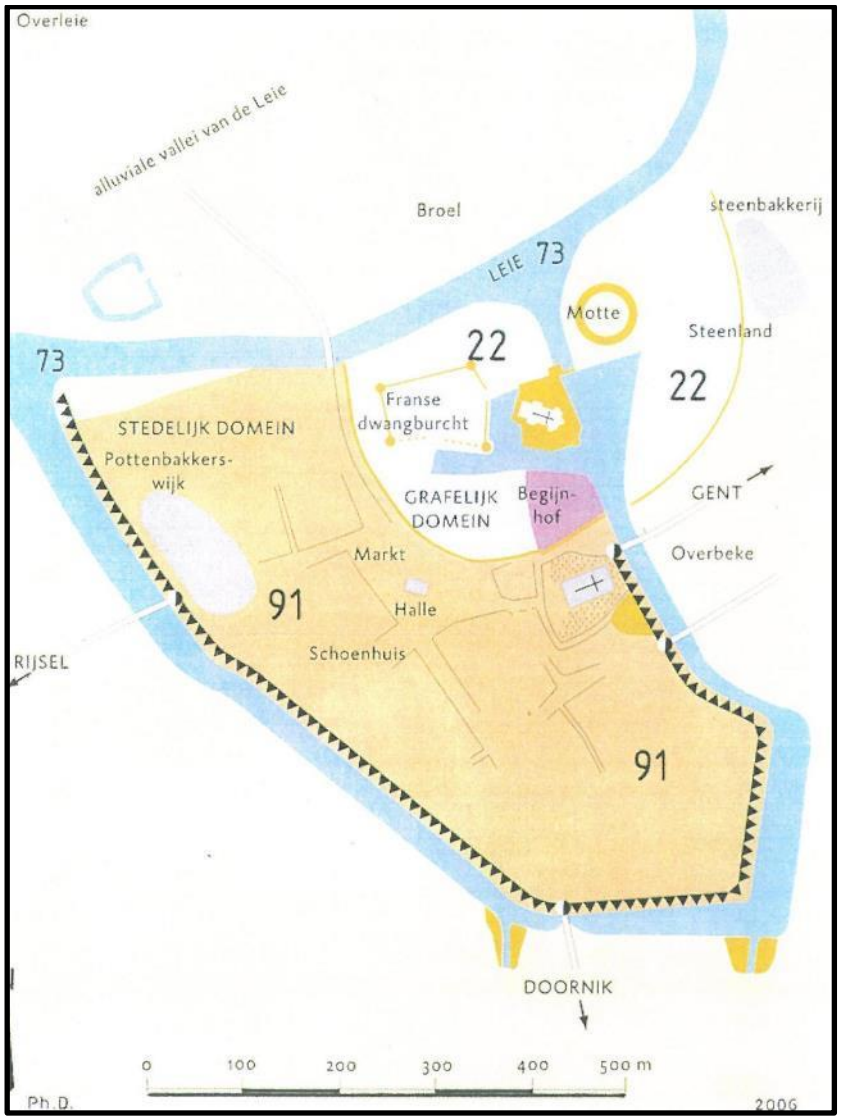

Figuur 14: Situering van de middeleeuwse stadskern met het grafelijk domein (geel), de dwangburcht (geel), de O.L.V-kerk (geel) het begijnhof (rood). Toestand ca. 1350. (DESPRIET 2008, fig. 10)

Filips de Stoute, die het graafschap Vlaanderen beter wil beschermen, gaat in het midden van de 14de eeuw over tot de versterking van Kortrijk. De Bourgondische omwalling wordt gebouwd tussen 1354 en 1454 en omgeeft ook een deel van de noordelijke Leie-oever, alwaar zich - ondanks de minder gunstige bodemgesteldheid en wateroverlast - een nieuwe woonkern ontwikkelt. De twee-eenheid van de Broeltorens kwam tot stand, toen tussen beide Broeltorens een brug tot stand kwam.[4]

Op economisch vlak zijn de wolbewerking en de lakennijverheid dé industrieën die de Kortrijkse economie bepalen. Kortrijk heeft zijn ontwikkeling vooral te danken aan zijn gunstige ligging op een kruispunt van wegen aan de Leie. Vanaf het einde van de 15de eeuw zijn de eerste sporen van damastweverij in Kortrijk te situeren.

[4] DESPRIET 2013.

1.3.2.1.1.2 Projectgebied Kortrijk Begijnhof

Algemeen wordt aangenomen dat het Kortrijkse begijnhof omstreeks 1280 ontstaan is op de huidige locatie[5]. De begijnen waren echter al voor deze datum in de Kortrijkse stadskern aanwezig[6]. Een hardnekkige traditie situeert de eerste begijnengemeenschap vanaf 1238 in Kortrijk; zekerheid hierover bestaat er pas vanaf 1242. Wat de stichters betreft, zijn er verschillende aanwijzingen dat het begijnhof gesticht werd door de Graven van Vlaanderen. Behalve enkele historische gegevens, wijst ook de ligging van het terrein in deze richting: het begijnhof, dat zich situeerde aan de rand van de middeleeuwse stadskern, heeft waarschijnlijk ooit deel uitgemaakt van het domein van de graven van Vlaanderen[7]. Meer bepaald wordt aangenomen dat het begijnhof ontstond ter hoogte van de zuidelijke rand van het grafelijk domein.

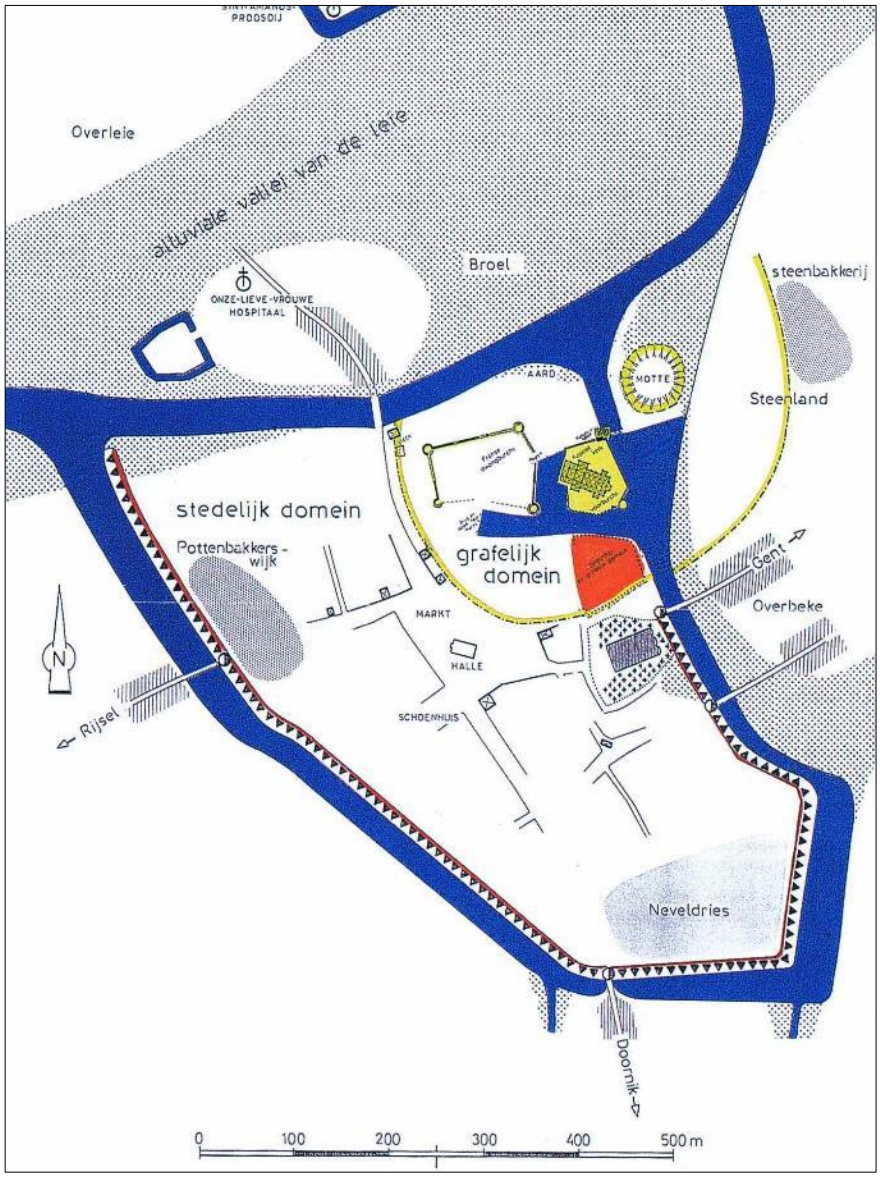

Figuur 15. Situering van het begijnhof (rood) t.o.v. de middeleeuwse stadskern, het grafelijk domein (geel) en de dwangburcht (geel). Toestand ca. 1350 (DESPRIET 2001, 20)

[5] DESPRIET 2001, 19-23
[6] Begijnen zijn weduwen of ongehuwde vrouwen die zich in een christelijke gemeenschap verenigden en zich wijdden aan naastenliefde, onderwijs en inzet t.o.v. christelijke instellingen (DESPRIET 2001, 7)
[7] DESPRIET 2001, 41, 76

Het begijnhof kende in haar lange bestaan grote bloeiperiodes én periodes van sterk verval[8]. Het begijnhof werd tijdens de 14de eeuw twee keer, mogelijk zelfs drie keer, ernstig beschadigd door oorlog of brand. Deze periodes van verval werden steeds gevolgd door een langzaam en vrij moeizaam herstel.
Het 1ste kwart van de 17de eeuw was een hoogtepunt in de geschiedenis van het begijnhof: in deze periode werd het begijnhof immers sterk uitgebreid in noordelijke en oostelijke richting[9]. Deze uitbreiding geschiedde op de bleekweide ten noorden van het begijnhof. Deze bleekweide was tot stand gekomen door de verkoop en verkaveling van het grafelijk domein en burcht (1411-1429), waardoor de burchtgrachten met puin werden opgevuld[10].
Vanaf het midden van de 18de eeuw zette het verval van het Kortrijkse begijnhof zich in; tijdens het 2de kwart van de 19de eeuw heeft het te kampen met leegstand van een deel van de gebouwen. Het begijnhof kende nog een laatste periode van heropleving in de 2de helft van de 19de eeuw, waarbij een deel van het gebouwenbestand gerestaureerd werd[11].

De term ‘oud’ en ‘nieuw’ begijnhof verwijst naar de topografische evolutie van het complex[12]. De kern van het begijnhof, dateert voor de uitbreiding van 1606-1622. Het oorspronkelijke hof werd gevormd door de huidige woningen aan de oostzijde van de Begijnhofstraat, de huizen nrs. 1 en 2, 21-23, 24-30, 31 en 32-40, de kapel en de ruimte waar in 1682 de grote zaal werd opgetrokken. Het nieuwe hof ontstond na de toestemming van de overheid om meer begijnen te aanvaarden. De nieuwbouwzone werd ingenomen door de nrs. 3 t.e.m. 8 (noordzijde) en de nrs. 9 t.e.m. 20 (oostzijde).

De huidige toestand van het Begijnhof ontstond in 1855[13]. Het huidige gebouwencomplex bestaat m.a.w. uit woningen, die ten vroegste opgetrokken zijn in 1606 en ten laatste in 1855.

1.3.2.1.2 Historische kaarten

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, 1555-1565 (Bron: Bibliothèca Nacional de España)

[8] DESPRIET 2001, 41
[9] DESPRIET 2001, 41
[10] DESPRIET 2001, 59-66
[11] DESPRIET 2001, 41-43
[12] Despriet 2001, fig. 45.
[13] Despriet 2001, 101

Het oudste plan waarop het begijnhof afgebeeld wordt, is de kaart van Jacob van Deventer uit het midden van de 16de eeuw. Het begijnhof wordt afgebeeld tussen de twee kerken en grenst aan oostelijke zijde aan de Artillerietoren en aan de 'toren achter het Begijnhof', die door Ph. Despriet gelokaliseerd kon worden. Tussen beide torens wordt op dit plan geen stadsmuur afgebeeld; in deze zone -de bleekweide- komt eerder een boogvormige insprong voor. Deze voorstelling wordt bevestigd door de gedetailleerde 16de-eeuwse afbeelding van P. Lepôivre, die niet werd opgenomen in deze nota[14]. Ook hier is het boogvormige terrein afgebeeld als een onbebouwde zone, begrensd door de weermuur van het Franse kasteel met o.a. aansluitend de Artillerietoren[15].

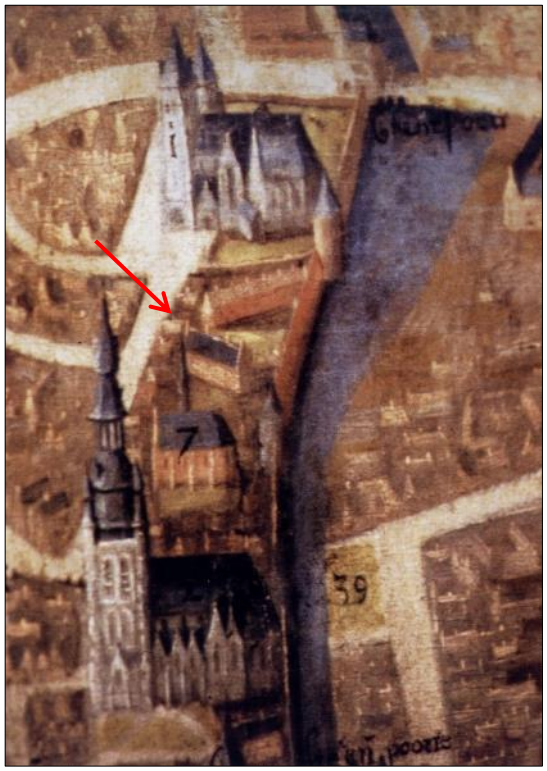

Figuur 17. Kaart van stad, schependom en keurstaak (1634-1641), met aanduiding van het begijnhof (DESPRIET 2001, 58)

Figuur 18. Stadsgezicht van Sanderus (1641), met aanduiding van het begijnhof (DESPRIET 2001, 62)

[14] DESPRIET 2001, afb. 36.
[15] DESPRIET 2001, 61.

Op de wandkaart van het schependom en de keurstaak van Kortrijk wordt het begijnhof omstreeks 1634 voorgesteld. Het boogvormige terrein is hier verdwenen en ingenomen door een aaneengesloten huizenrij tussen de Artillerietoren en de toren achter het begijnhof. Op deze kaart is ook de noordelijke huizenrij reeds aanwezig. Het gebouw voor de kapel lijkt te koppelen aan de Grote Zaal (huidige Sint- Annazaal).

Op het stadsgezicht van Sanderus wordt achter het begijnhof een stadsmuur afgebeeld, die in werkelijkheid echter nooit bestaan heeft.

Figuur 19. 18de-eeuwse kaart, met aanduiding van het begijnhof (DESPRIET 2001, 70)

Bovenstaande 18de-eeuwse kaart toont de toestand van Kortrijk weer voor het opblazen van de laatmiddeleeuwse stadsmuur. Ook hier wordt achter het begijnhof een stadsmuur afgebeeld, die in werkelijkheid niet bestond.

De 18de-eeuwse kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, beter gekend als de Ferrariskaart, geeft weinig aanvullende informatie.

De plattegrond van 1822 en 1823 tonen de situatie van het Begijnhof voor de laatste grote topografische wijziging in 1855.

Figuur 20. Aanduiding van het begijnhof op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778)[16]

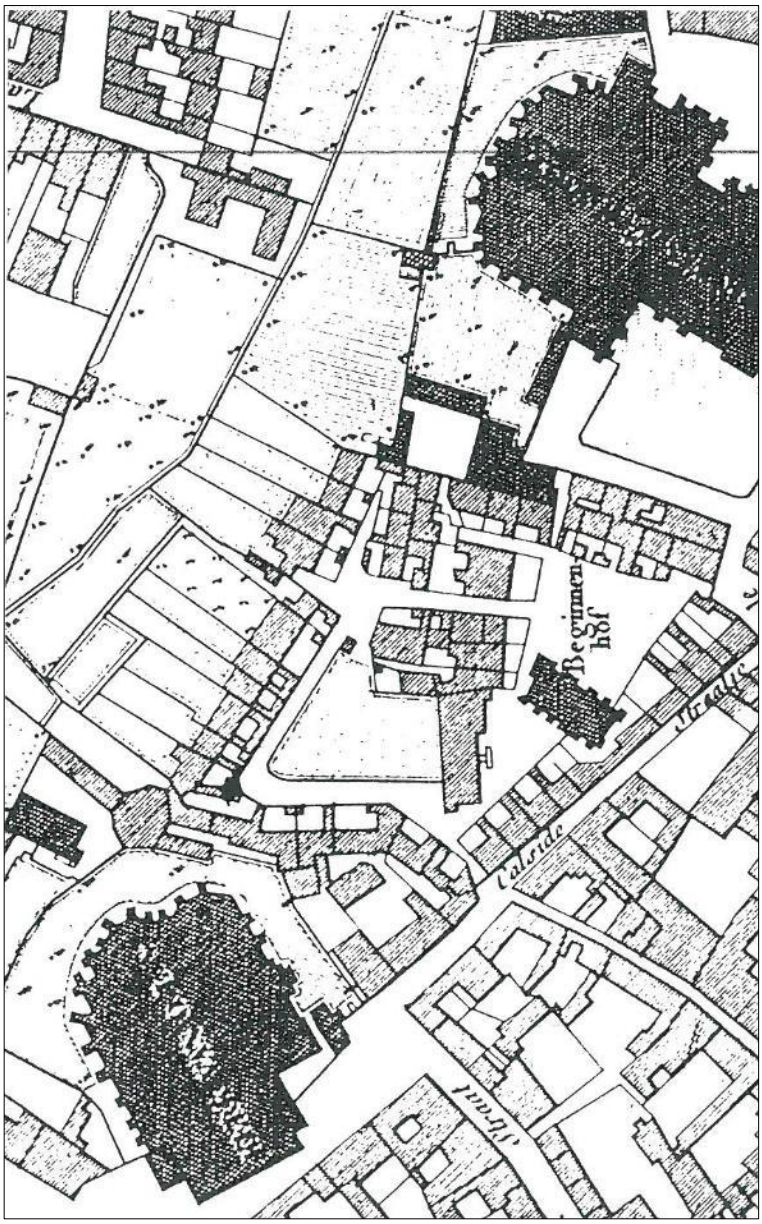

Figuur 21: Plattegrond van het begijnhof in 1822, te zien op de eerste kadastrale atlas van Kortrijk, gepubliceerd in 1830 door C. Cierckens (DESPRIET 2001, 80)

[16] http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html

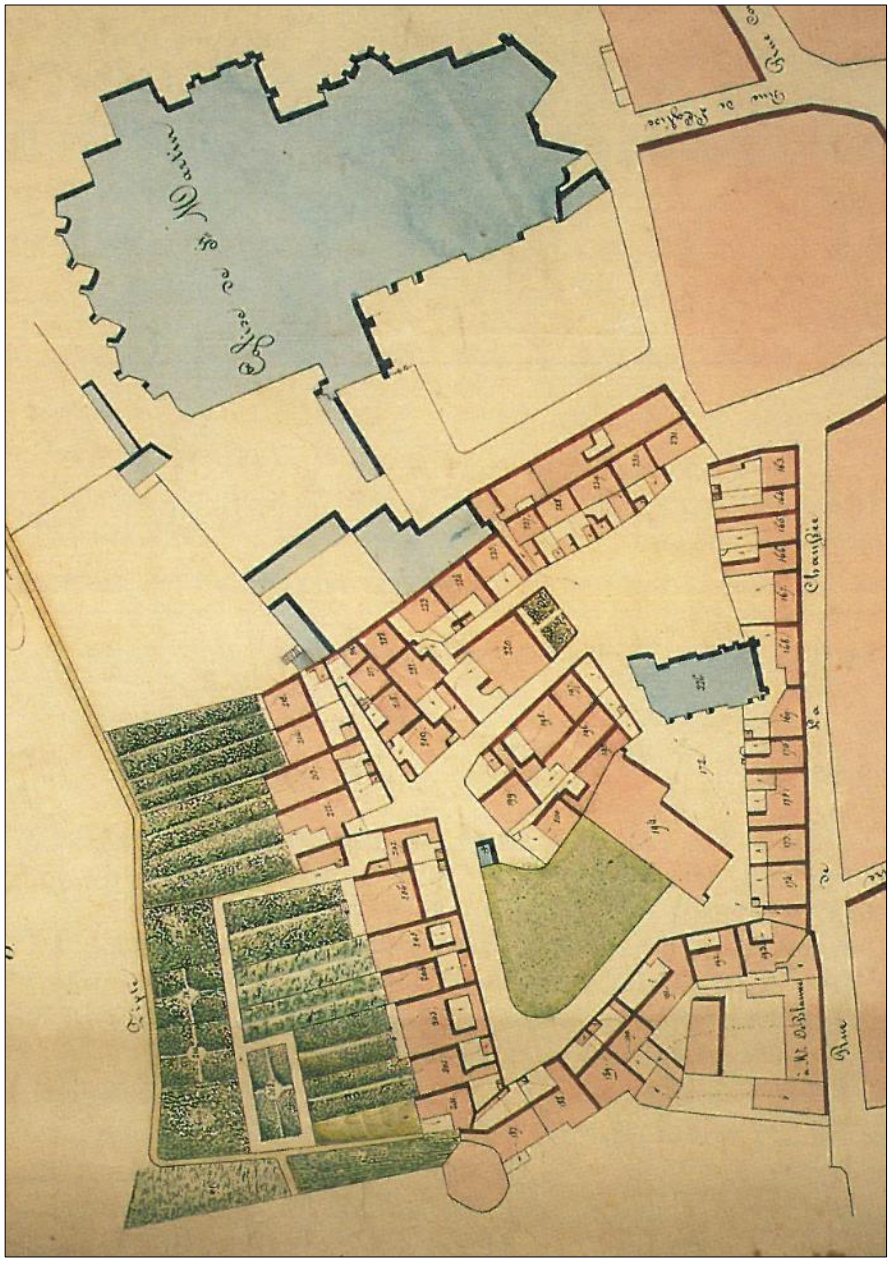

Figuur 22: Plattegrond van het Begijnhof in 1823 (DESPRIET 2001,48)

Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten.

Bron	***Jaartal***	***Historische Situatie***
Deventerkaart	1555-1565	Begijnhof, grenzend aan de Artillerietoren en aan de toren achter het begijnhof. Onbebouwd, boogvormige insprong, begrensd door de weermuur van de Franse burcht
Kaart van stad, schependom en keurstaak	1634-1641	Boogvormig terrein reeds ingenomen door aaneengesloten huizenrij tussen de Artillerietoren en de toren achter het begijnhof. Noordelijke huizenrij reeds aanwezig.
Sanderus	1641	Gedeeltelijke foutieve voorstelling: stadsmuur met toren op rechthoekige plattegrond.
18de -eeuwse kaart	18de eeuw	Voorstelling begijnhof, met restanten van de stadsomwalling. Zelfde fout als bij Sanderus.
Kaart van Ferraris	1771-1777	Weinig nieuwe informatie.
Kaart van Cierckens	1822	Situatie voor de grote topografische wijziging van 1855.
Plattegrond begijnhof	1823	idem

1.3.2.1.3 Huidige gebruik en verstoringen

1.3.2.1.3.1 Huidig gebruik

Uit de orthofoto's is op te maken dat een groot deel van het projectgebied bebouwd is.

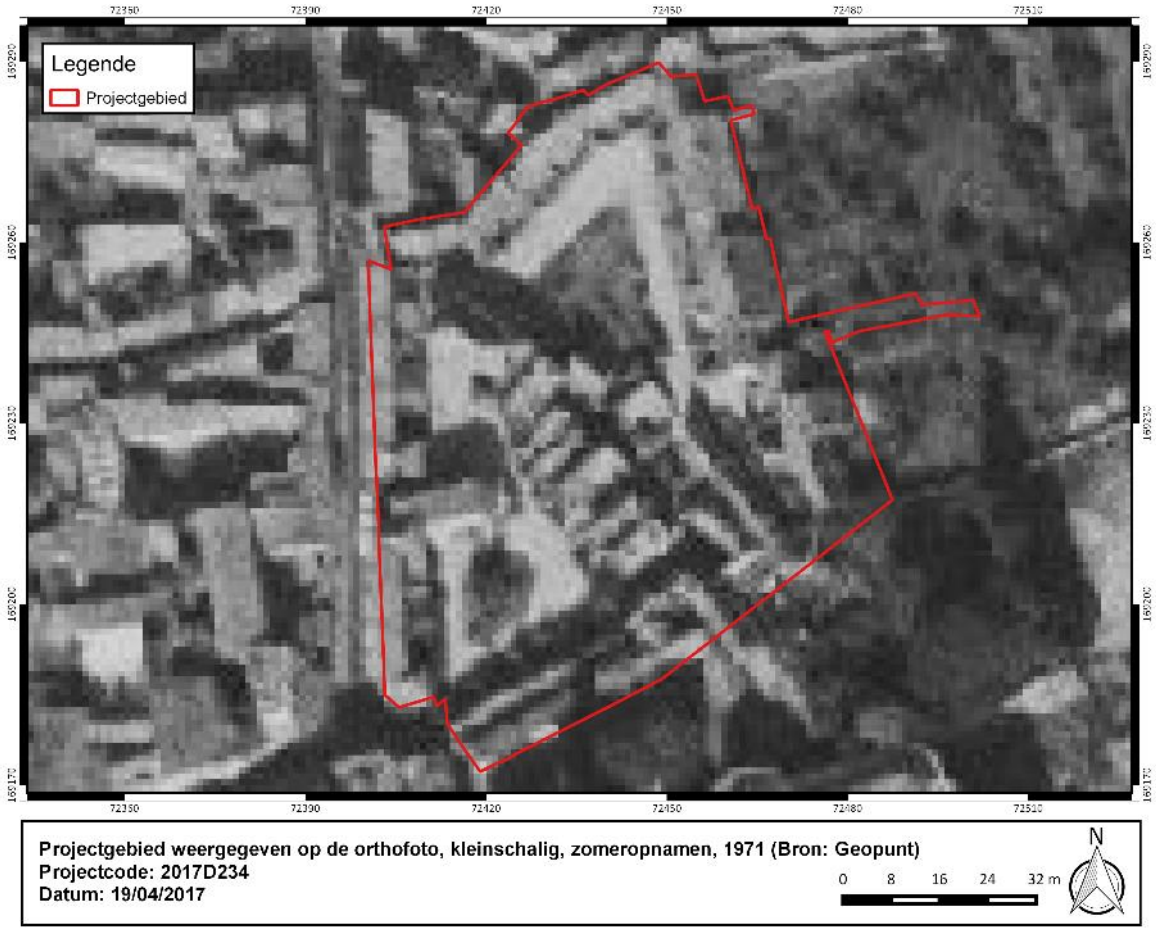

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)

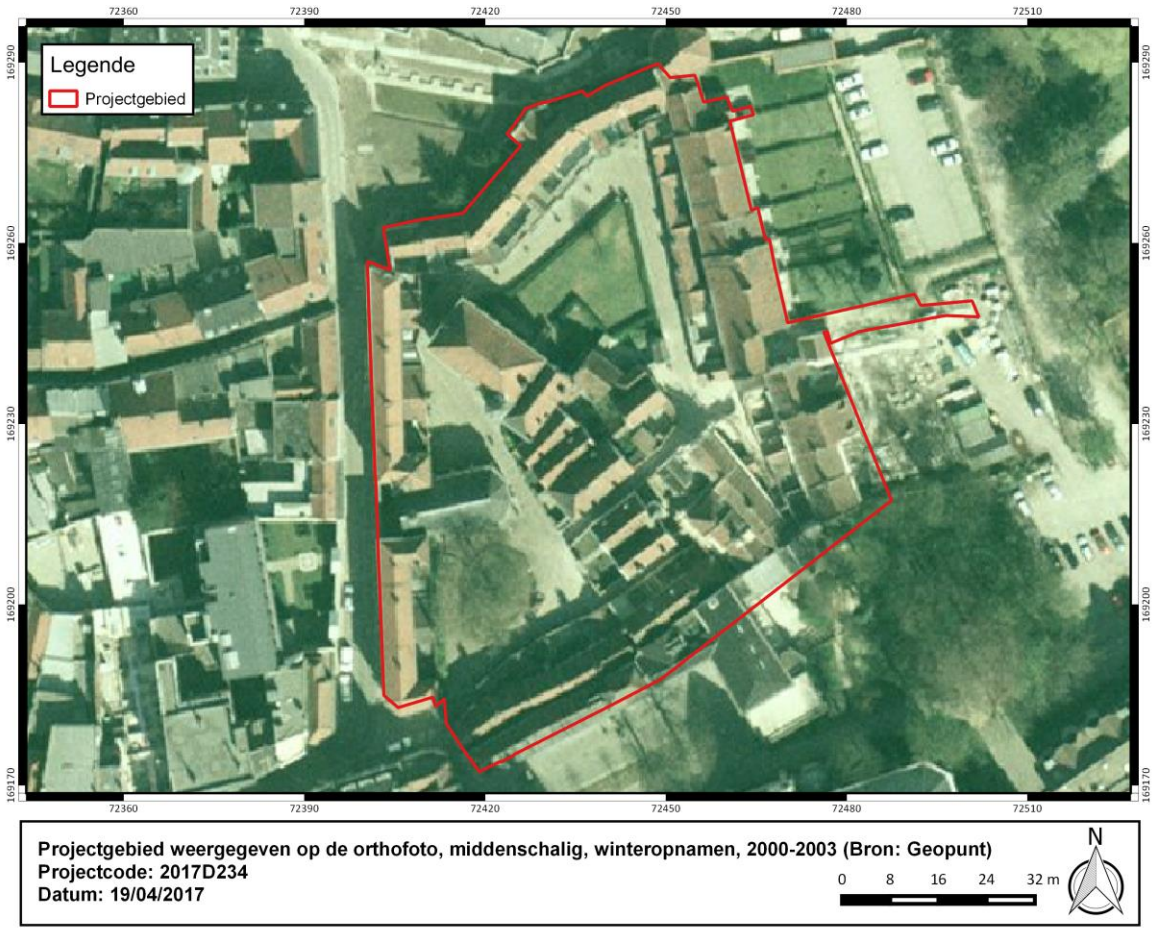

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)

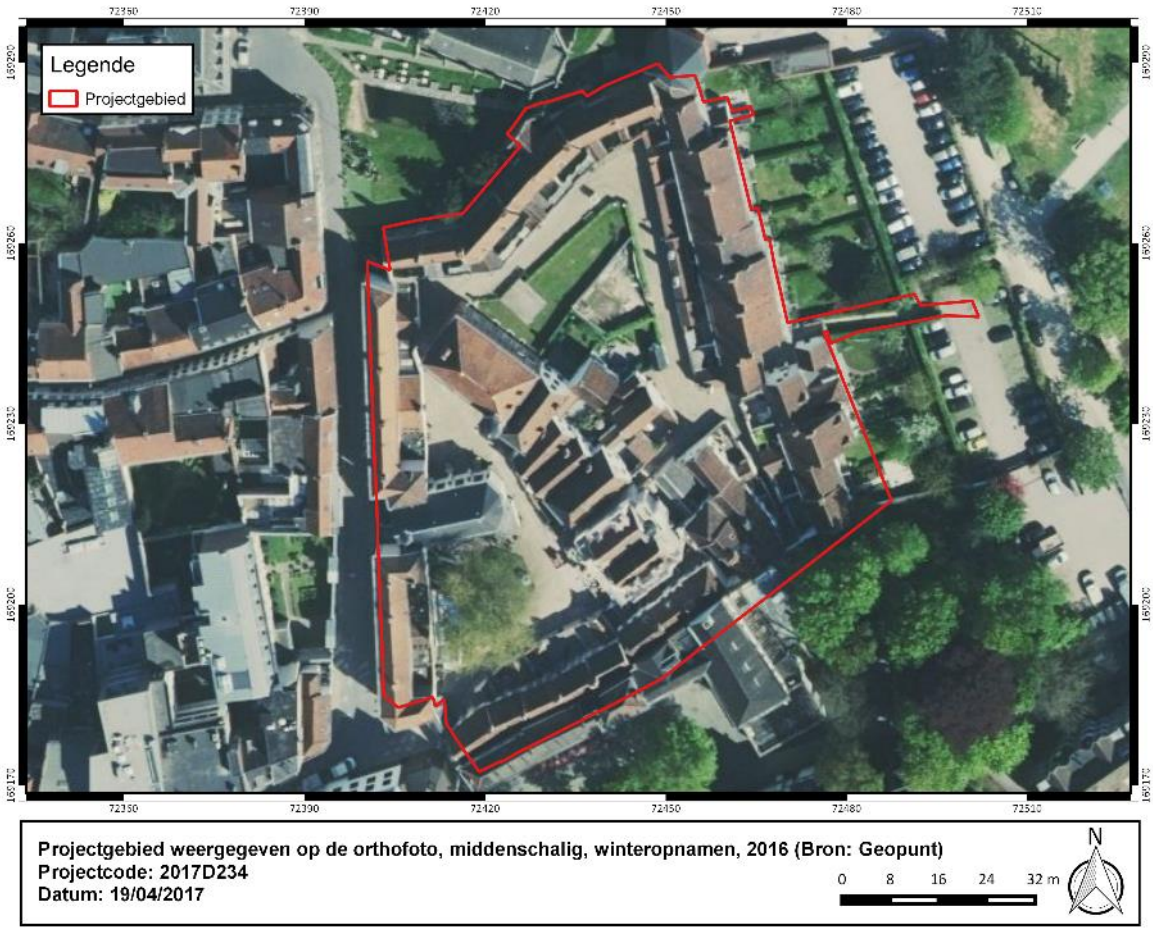

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

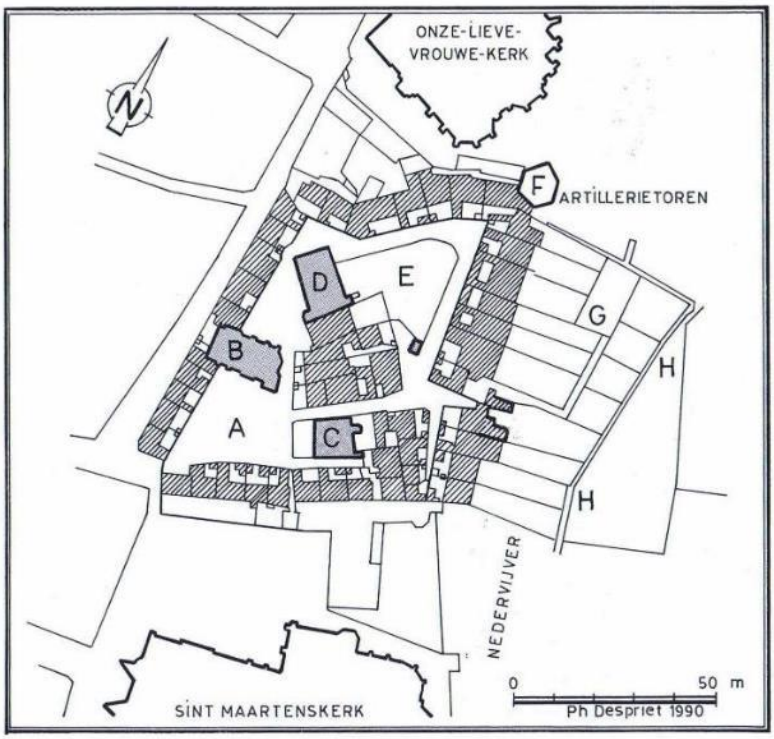

3. Algemene plattegrond en indeling van het Kortrijkse begijnhof. A. Plantsoen met beeld van de "stichteres" - B. De kapel - C. Het huis van de grootjuffrouw - D. De Grote Zaal of Sint-Annazaal - E. Tuin en bleekweide - F. De Artillerietoren, resp. waterciterne van de Franse dwangburcht (1301-1302) en opslagplaats van wapens en buskruit (1359-1676) - G. Groententuin, thans gedeeltelijk parking - H. De Zypte, een afwateringskanaal op de plaats van de verdwenen Nedervijver.

Figuur 27: Algemene plattegrond en indeling van het Sint-Elisabethbegijnhof (DESPRIET 2011, 9)

1.3.2.1.3.2 Verstoringen

De gekende verstoringen bestaan uit:

- Huidige verharding
- Bestaande riolering
- Groot aantal nutsleidingen

1.3.2.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden

1.3.2.2.1 CAI

Voor het onderzoeksgebied werden in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld:

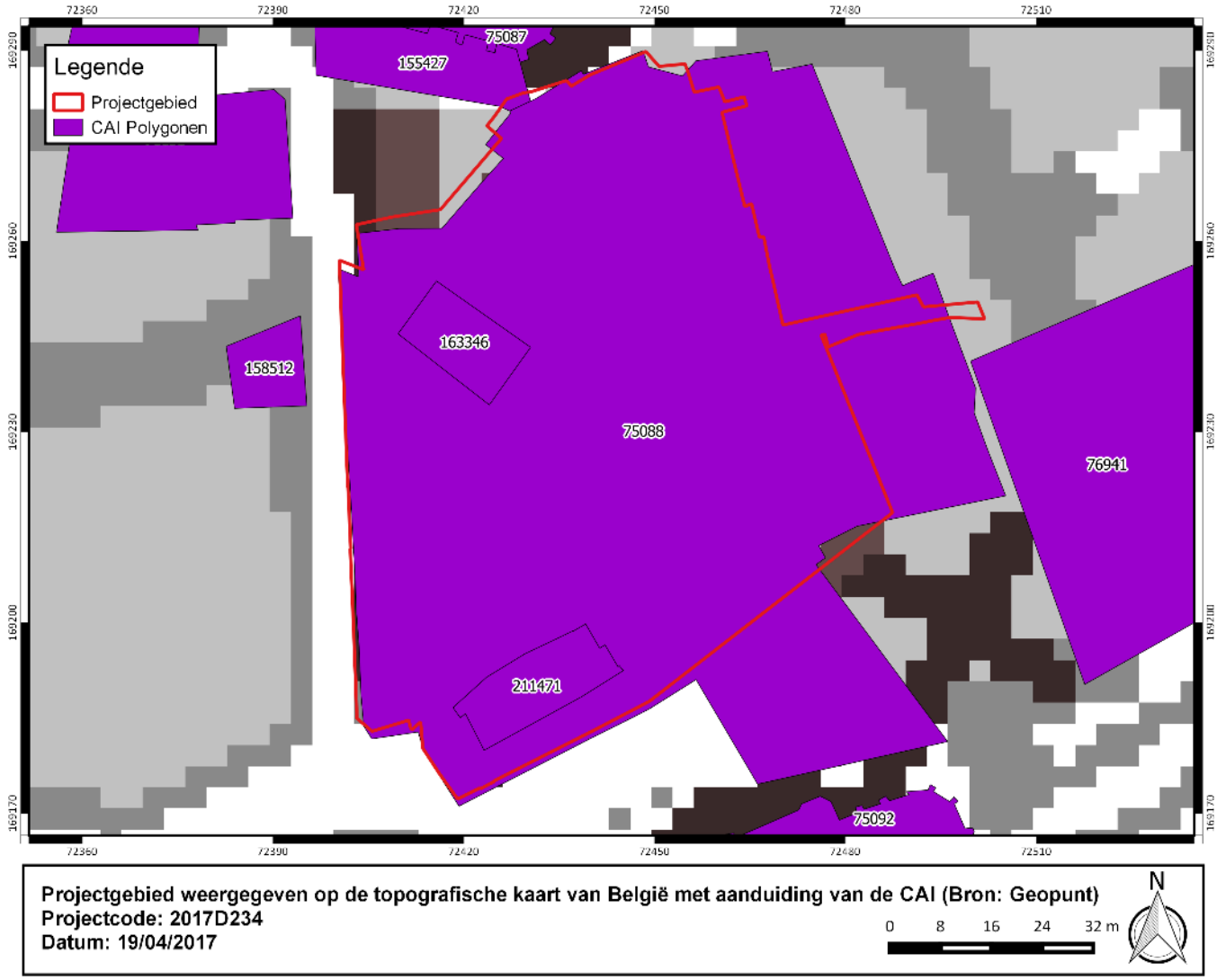

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België met aanduiding van de CAI (bron: Geopunt)

Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI.

CAI nummer	***Omschrijving***
75088	Opgraving (o.a. in 2004, 2006); Controle van werken (o.a. in 1998, 2005), etc.; NK: 15 meter <u>Laat-Romeinse tijd:</u> Verplaatst Romeins materiaal gevonden in de moestuin: enkele scherven, o.a. terra sigillata uit de 4de eeuw, ook handgevormd aardewerk <u>Middeleeuwen:</u> stadsmuur met daarrond een wal, die de uiterste grens voor de expansie van het begijnhof - voor en rond het begijnhof: drie torens van de stadsversterkingen: de Canesietoren, de Artillerietoren en de toren achter Sint-Maartens – zandsteengoed, majolica, lokaal aardewerk, spinschijfje van steengoed - 16 munten (16de-19de eeuw) werden gevonden aan de oppervlakte van de centrale groententuin van het begijnhof - veel oude vloer- en wandtegels - onder de huidige bestrating: zware bakstenen fundamenten; puin- en brandlagen <u>Late middeleeuwen:</u> - 62164 scherven aardewerk, waaronder o.a. steengoed uit Schinveld-Raeren, spinschijfje , 800-tal munten - Daarnaast ook 29 rekenpenningen, 2 zegelmatrijzen, 52 lakenloodjes, 92 vingerhoeden, 54 bikkels, 20 pelgriminsignes, 77 musketkogels, juwelen enz. - 2 koperen oorden (17de eeuw) gevonden in de tuin van het Begijnhof. - Resten van woning 27 en de Sint-Annazaal: - de woning nr. 27 en de Sint-Annazaal behoren tot dezelfde bouwfase en zijn verbonden door een rondbogige afgedekte doorgang. De Sint-Annazaal of de "Grote Zaal" werd o.a. gebruikt als lijnwaadhandel, soldatenhospitaal, stromagazijn en meisjesschool - Resten van de woningen 26 en 30: woning 30 en 26 vormden samen één groot complex, met hogere westzijde en lagere oostbouw, gescheiden door windgevel en monumentalen schouw. Dit "groothuis" bestond reeds in 1560. De in 1649 gedateerde tuinmuurtjes en -poortjes werden tegen oudere woningen aangebouwd. Resten van de gracht van het begijnhof: ten oosten van het complex en ook deels door de moestuin. onderzoek woonhuizen 17 - 23 (17de eeuw): - er werd een laatmiddeleeuwse vestingtoren (2de helft 14de eeuw) met aansluitende stadsmuur en nabijgelegen bouwresten (15de-16de eeuw) ingetekend - beerputten, waterputten, haarden en ceramiek, vloer- en wandtegels (17de eeuw) onderzoek van de bodem van huis nr.35:

CAI nummer	***Omschrijving***
	- laat-13de eeuws gebouw van baksteen is aan het eind van de 14de eeuw afgebrand muntschat net onder de brandlaag met 12 Engelse gouden munten, geslagen in Londen en Calais tussen 1351-1361 en 1370-1377 voor Edward II van Engeland (vermoedelijk ingegraven na de Franse overwinning van West-Rozebeke in 1382) Sint-Mattheuskapel: achter het metselwerk van de huidige kapel gaat een ouder gebouw terug: een eenbeukige gotische kapel (oost-west gericht) met oostelijk driezijdig koor en westelijke gevel met hoofdingang - verschillende ex-voto's gevonden Andennewaar, kogelpotten, grijs en radgestempeld aardewerk, hoogversierde kruiken, dubbele tournois van Filips IV de Schone <u>16de eeuw:</u> Aantal munten: - koperen duit, geslagen door de provincie Overijsel van de Republiek der zevenprovincies, 1629 - koperen penning van de stad Neurenberg (vermoedelijk een speelpenning) - Karel IX (Frankrijk, 1560-1574), Douzain van 1574 - Albrecht en Isabella (1598-1621), dubbele denarius, Zuidelijke Nederlanden, 1610 - Willem I, 1 cent van 1822 of 1823, Koninklijk der Nederlanden <u>17de eeuw:</u> 6 vervallen woonhuizen, <u>Nieuwe tijd</u>: grafsteen van Magriete vanden Berghe (1527) ruitvormige zerk van Elisabeth Cavsse (1705) lakenlood uit Leiden Bronnen: o.a. - Despriet Ph. 1972, Vondsten in het Kortrijkse, in: Archeologie, 1972/2, p. 59 - Mertens, J. 1973: De Onze-Lieve-Vrouwekerk te Kortrijk , Archeologie 1973.1, 51-52. - DESPRIET Ph., 1974, Het oudheidkundig bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1973, in: De Leiegouw, jg. 16, afl. 3-4, p. 327-338. - Despriet Ph. (2005) Noodopgraving in het Kortrijkse Begijnhof (W.-Vl.), in: Archaeologia Mediaevalis (kroniek) 28, p. 105-106. - DESPRIET Ph., 2006, Begijnhof: de grote en kleine zaal; Begijnhof: het onderzoek van de moestuin voltooid; Begijnhof: ceramisch vondstenmateriaal, in: Zuid-Westvlaamse opgravingen 2005, nr. 62, 5-9.
163346	Opgraving (2012, Degryse, J.); NK: 15 meter

CAI nummer	***Omschrijving***
	Late middeleeuwen: bakstenen muursegment, gootrstructuur, en kuil. De datering is gebaseerd op het aardewerk in de vulling van deze kuil. - Resten van een geboud met bakstenen fundering. 16de eeuw: Restanten van nieuw gebouw, met een rechthoekig grondplan en minimale afmetingen van ca. 11 op 6m. Met drie kelderruimtes en tongewelf 17de eeuw: funderingen van 2 haardstructuren, opvulling met puin. Noordwest- Zuid-oost georiënteerde kelder, voorzien van traptoren. Bron: De Gyse J., Boncquet T. 2012: Archeologische opgraving Sint- Annazaal Begijnhof Kortrijk, Ruben Willaert rapporten 21, Sijsele.
211471	Opgraving (2014, Boncquet, T.); NK: 15 meter Late middeleeuwen: vloerniveau en kelder Nieuwe tijd: verschillende haardfasen, kelder, oudere muurfasen (dan de huidige), waterput, beerput Bron: Boncquet T. 2015: Archeologisch onderzoek Begijnhof 37-40 (Kortrijk), Ruben Willaert Rapport 76, Sijsele.

1.3.2.2.2 Archeologisch onderzoek uitgevoerd in het Begijnhof

1.3.2.2.2.1 Onderzoek Ph. Despriet

De vele waarnemingen die Ph. Despriet in het Begijnhof gedaan heeft, werden gepubliceerd in het boek 'Ontstaan en ontwikkeling van het Kortrijkse Begijnhof'[17]. Het zou te ver leiden om alle waarnemingen te synthetiseren. De waarnemingen leidden tot de opmaak van verschillende reconstructiekaarten, zoals hieronder ingevoegd.

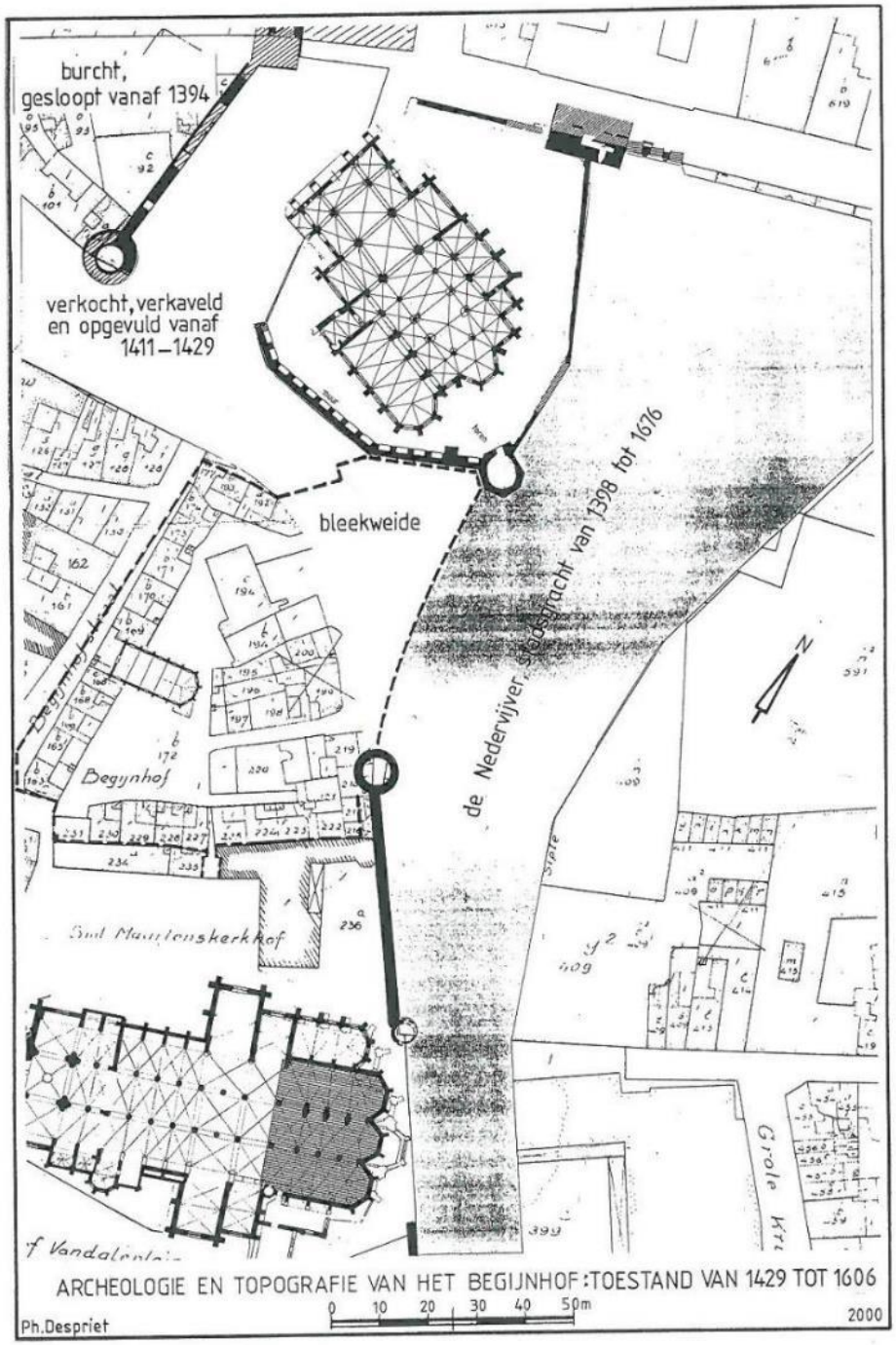

Figuur 29: Situering van het begijnhof t.o.v. de laatmiddeleeuwse stadsgracht, burcht en voorburcht.

[17] DESPRIET 2001.

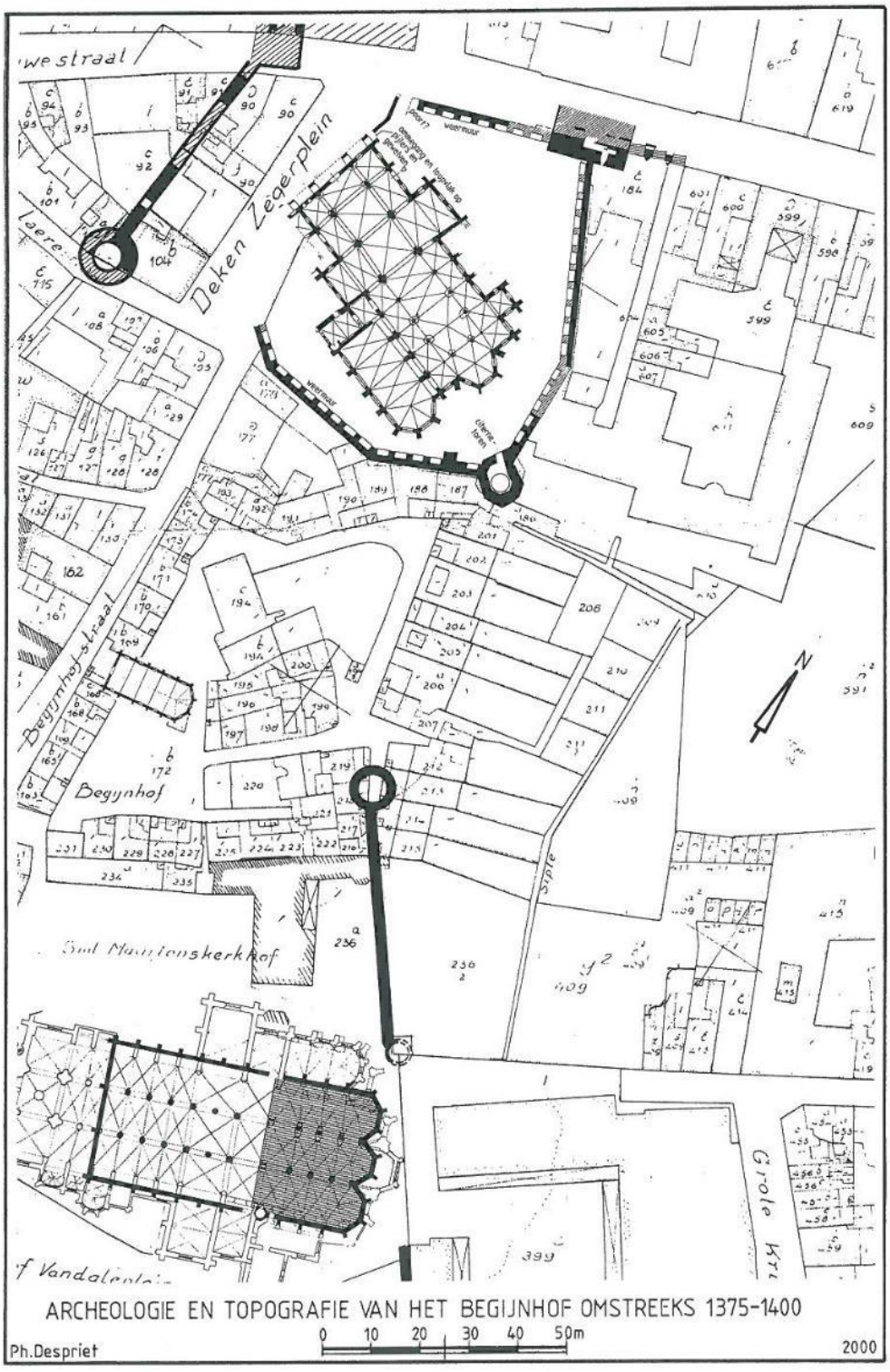

Figuur 30: In het zwart: archeologisch vastgestelde resten in en rond het begijnhof; toestand 1375-1400.

1.3.2.2.2.2 Sint-Annazaal[18]

Tijdens het onderzoek konden in totaal 7 grote bouwfasen onderscheiden worden, waarvan 6 fasen als fasen van bewoning op het terrein kunnen geïnterpreteerd worden. Bij verschillende fasen konden nog enkele kleinere subfasen onderscheiden worden.

Tot de oudste aangetroffen sporen behoort waarschijnlijk een gedempte gracht, waarop de aangetroffen gebouwstructuren werden opgetrokken. Dit bevestigt wat gekend is uit de historische bronnen en wijst er op dat de reconstructietekening van de gracht op het kadasterplan enigszins moet aangepast worden. Op deze reconstructietekening werd de gracht immers volledig ten noorden van de Sint-Annazaal gesitueerd. De registratie van dit spoor beperkte zich echter tot enkele boringen, waardoor dit niet met zekerheid kan gesteld worden. Eventueel toekomstig onderzoek op aangrenzende percelen kan hierover meer uitsluitsel bieden.

Boven deze gracht kwamen verschillende fasen van bebouwing voor op het terrein, tussen (waarschijnlijk) de 1ste helft van de 15de eeuw en de 2de helft van de 17de eeuw, wanneer het huidige gebouw werd opgetrokken. Opvallend was dat niet alle fasen dezelfde oriëntatie vertoonden, wat een duidelijk verschil in percellering met zich meebrengt. De afwijkende oriëntatie van het gebouw uit fase 2 duidt er ook op dat het gebouw een op zich staande entiteit moet zijn geweest en geen onderdeel van een groter geheel aan woningen of andere gebouwen. Aangezien de terreinen bovenop de gracht dienst hebben gedaan als bleekweide vooraleer deze bebouwd werden, kan de vraag gesteld worden of enkele structuren uit fase 1 t.e.m. 3 (bv. de gootstructuur uit fase 1) met deze functie in verband kunnen gebracht worden. De aangetroffen restanten zijn echter te beperkt in bewaringstoestand en oppervlakte om hierover definitieve interpretaties te kunnen vooropstellen.

Opmerkelijk was ook de vaststelling dat de voorloper van de Sint-Annazaal of Grote Zaal, uit de bronnen bekend onder de naam ‘Kleine Zaal’ zich waarschijnlijk binnen het huidige gebouw bevond. Voordien werd immers steeds aangenomen dat deze Kleine Zaal zich naast de huidige Grote Zaal bevond.

Tegen deze Kleine Zaal werd een tweede gebouw aangebouwd, dat wellicht in noordwestelijke richting breder was dan het huidige gebouw. In deze fase vormde het gebouw immers de noordelijke begrenzing van het begijnhof – en van de stad. Het verdere verloop van dit gebouw kan eventueel in een latere fase onderzocht worden ter hoogte van het straatje dat momenteel ten noorden van de Sint-Annazaal loopt. Dit straatje ontstond toen het huidige bouwvolume werd opgetrokken. Door de uitbreiding van het begijnhof moest er voorzien worden in een betere circulatie binnen het terrein. Op basis van gelijkenissen met de nog bestaande huizen in de rest van het begijnhof, op vlak van oppervlakte en structuur, o.a. door de aanwezigheid van een kleine ondiepe kelder, kan met vrij grote zekerheid gesteld worden dat dit gebouw eveneens een woning van begijnen betrof, die tegen de Kleine Zaal werd aangebouwd.

Binnen het huidige gebouw konden ook nog enkele verbouwingsfasen vastgesteld worden. Zo bevond er zich tegen de noordwestelijke gevel oorspronkelijk een grote haard, die later werd afgebroken om er een grote raam- of deuropening te voorzien, tot uiteindelijk de huidige blinde gevel ontstond.

Enerzijds hebben de gegevens de historische bronnen grotendeels bevestigd, anderzijds zijn er toch nieuwe inzichten m.b.t. het ontstaan en de evolutie van het Kortrijkse begijnhof. Er kon immers worden vastgesteld dat er zich veel meer bewoningsfasen op het terrein bevinden dan oorspronkelijk werd aangenomen. Enerzijds werden sporen aangetroffen van voor de ingebruikname van het terrein door het begijnhof, anderzijds werd een ongekende bouwfase van begijnenhuisjes vastgesteld op deze locatie.

[18] BONCQUET 2012.

1.3.2.2.2.3 Begijnhof 31[19]

Ondanks het feit dat de werken vrij oppervlakkig waren, konden toch enkele interessante vaststellingen gedaan worden. Deze vaststellingen dragen bij tot de evolutie van huis nr. 31.
De huidige muurarcheologische waarnemingen ondersteunen de hypothese, eerder geformuleerd in de bouwhistorische nota, dat het linkerhuis aan het rechterhuis aangebouwd is. De tijdsspanne tussen beide kon niet bepaald worden; het is dan ook niet duidelijk of beide dateren uit de 17de eeuw. Het linkerhuis wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van ankers met het jaartal 1649. Is het rechterhuis dan te dateren in het begin van de 17de eeuw?
De huidige traptoren is gedeeltelijk ingewerkt in de scheidingsmuur van het rechterhuis. Vermoedelijk verklaart dit de scheur op de 1ste verdieping (trekt muurwerk mee omdat de toren niet gefundeerd is dmv versnijdingen).
De traptoren is ook aangebouwd aan het linkerhuis. Tijdens de sonderingen kon duidelijk vastgesteld worden dat de fundering van de traptoren rond de fundering van het linkerhuis gebouwd werd. Dit lijkt te suggereren dat de traptoren in een latere fase dan het linkerhuis gebouwd werd.
Onder de fundering van de traptoren werd ouder metselwerk aangetroffen, dat slechts zeer beperkt onderzocht kon worden. Er kon niet bepaald worden of het hier om een oudere fase van een traptoren gaat en de huidige traptoren een herbouw betreft.
Net buiten de fundering van de traptoren werd op grote diepte een muurrestant aangetroffen, met een afwijkende oriëntatie. Door de beperkte oppervlakte van de sondering en de grote diepte, kon dit eveneens slechts beperkt onderzocht worden.
Ook bij het onderzoek van de Sint-Annazaal in het begijnhof werden op deze diepte structuren aangetroffen . Bij dit oudere onderzoek werden zelfs nog structuren vastgesteld op een vlak, dat zich nog eens ca. 50cm dieper bevond. Binnen het huidig onderzoek kon niet bepaald worden of dat hier ook het geval was. Hieruit kan echter wel afgeleid worden dat er zich vermoedelijk over de hele oppervlakte van het oorspronkelijke begijnhof structuren bevinden op deze diepte en dat het loopniveau binnen het begijnhof - en de omliggende stad - sterk is opgehoogd sinds de middeleeuwen, zelfs na het dempen van de oorspronkelijke stadsgracht.
Bij verder onderzoek binnen het begijnhof kunnen bijgevolg zeker tot op deze diepte structuren verwacht worden, die mogelijk een beeld kunnen vormen van de oorspronkelijke indeling ervan. Er kon immers reeds aangetoond worden, door de afwijkende oriëntatie van de aangetroffen structuren, dat de oorspronkelijke indeling van het begijnhof er anders moet uitgezien hebben dan de huidige.

Het onderzoek leverde ook informatie op over de evolutie van de interne indeling van de ruimtes.
In de achterkamer van het rechterhuis werden 2 oudere haardfasen vastgesteld. Op basis van het stratigrafisch onderzoek kon vastgesteld worden dat de haard ter hoogte van de scheidingsmuur tot de oudste fase behoort. De wangenhaard was bovendien duidelijk te associëren met een tegelvloer, die zich op 32cm t.o.v. het huidig vloerniveau situeert. Verder kon op basis van het stratigrafisch onderzoek aangetoond worden dat de achterkamer, na de opgave van de vermelde haardfase, opgehoogd werd. Het ophogen van de ruimte met dikke puinpakketten wijst duidelijk op een structurele ingreep van de achterkamer en wellicht het rechterhuis in het algemeen.
Het ophogen van een vloerniveau binnen een woning is geen onbekend fenomeen binnen een stadscontext. Ook bij andere onderzoeken binnen het begijnhof in Kortrijk kon dit vastgesteld worden . De vraag kan hierbij gesteld worden om welke reden het vloerniveau werd verhoogd. Enerzijds kan dit in sommige gevallen gelinkt worden aan een hoge grondwatertafel, waardoor problemen kunnen ontstaan en ophogen de beste optie is. De grondwatertafel op deze site ligt echter een heel stuk lager, dus dit lijkt hier onwaarschijnlijk. Hoogstwaarschijnlijk kan de ophoging gekoppeld worden aan de algemene ophoging van het straatniveau van de stad. Dit is een fenomeen dat bij veel stadscontexten kan vastgesteld worden, waarbij het vloerniveau in de woningen moet aangepast worden om te blijven corresponderen met het

[19] DE GRYSE & BONCQUET 2016.

loopniveau buiten. Dit gebeurt niet steeds simultaan, waardoor binnen de woningen het vloerniveau vaak meteen met een groter niveauverschil in één keer wordt verhoogd.
Na deze ingreep werd een nieuwe haard in gebruik genomen, aan de andere zijde van de kamer. Het vloerniveau dat hiermee wellicht te associëren is, situeert zich vermoedelijk ongeveer op het zelfde niveau als de huidige vloer. Na de opgave van deze structuur werd de haard sterk verkleind tot het formaat van de huidige schouwmantel.
Zowel in de voorkamer van het linker- als het rechterhuis werd 1 oudere haardfase vastgesteld. Hoewel een stratigrafisch verband ontbreekt en er geen vloerniveau bewaard was gebleven, dat aan deze haardfasen kan gekoppeld worden, kan, op basis van de opbouw en afwerking, verondersteld worden dat het vloerniveau van de gebruiksfasen van de haarden quasi gelijk moet zijn als dat van de oudste fase in de achterkamer van het rechterhuis. De ophoging van de ruimtes moet m.a.w. plaatsgevonden hebben nadat het linkerhuis reeds was opgetrokken.
Of deze ophoging de bouw van de traptoren voorafgaat, kon niet met zekerheid vastgesteld worden binnen het onderzoek. Gezien de hoogte van het gewelf is de aanleg van de kelder in het linkerhuis als gelijktijdig of jonger te beschouwen dan de ophoging in de woningen. Vanuit deze waarneming kan een hypothese hierover gevormd worden. Aangezien de keldertrap zich in de traptoren bevindt, moet de bouw van de traptoren wellicht als gelijktijdig met de aanleg van de kelder beschouwd worden. Hieruit zou kunnen afgeleid worden dat de traptoren jonger is dan de ophogingsfase binnen de woning.
Wat de aanbouw betreft, leverde het onderzoek enkele nieuwe gegevens op. De aanwezigheid van subrecente vondsten in het zavelbed kon duidelijk aantonen dat de huidige tegelvloer tot een zeer recente bouwfase behoort. Op 13cm van de huidige tegelvloer werd in ruimte X.02 een ouder vloerniveau in situ vastgesteld. Dit niveau was geassocieerd met de waterput/citerne in deze ruimte. De vloer is m.a.w. gelijktijdig of jonger dan de waterput.
Vermoedelijk bevond zich in ruimte X.01 een gelijkaardig vloerniveau; dit niveau was echter volledig uitgebroken. Verder kon aangetoond worden dat dat het vloerniveau in ruimte X.02 duidelijk afgelijnd werd door een uitbraakspoor en de tweedeling tussen beide ruimtes m.a.w. reeds aanwezig was tijdens de aanleg van vloer S2.

1.3.2.2.2.4 Begijnhof 37-40[20]

Op basis van het muuronderzoek kon vastgesteld worden dat de huizenrij -wat betreft de huidige bouwvolumes- zich niet in één fase heeft gevormd. In eerste instantie werd huis nr. 38 opgetrokken, waarbij het in oorsprong een huis betrof van slechts één bouwlaag. Het huis moet geruime tijd quasi volledig vrijstaand geweest zijn, waarbij het in verschillende bouwfasen werd opgetrokken tot het huidige bouwvolume. In een latere fase werd huis nr. 39 tegen deze woning aan gebouwd. Ook deze woning bestond oorspronkelijk uit één bouwlaag en werd later opgetrokken. De westelijke zijde van deze woning moet eveneens enige tijd als een buitengevel gefungeerd hebben. In een laatste fase werd huis nr. 37 tegen nr. 38 aangebouwd en huis nr. 40 tegen nr. 39 opgetrokken. Beide huizen werden vermoedelijk meteen gebouwd tot het huidige bouwvolume, aangezien sporen van lagere bouwvolumes in deze woningen ontbraken. In hoeverre huis nr. 37 en nr. 40 gelijktijdig werden opgetrokken of dat deze zich onderling ook in een verschillende fase situeren, kon niet bepaald worden.

Ondanks de beperkte verstoringsdiepte konden bij het archeologisch onderzoek nog vrij veel sporen geregistreerd worden, die getuigen van de (jongere) bouwgeschiedenis binnen deze zone van het begijnhof.
In huis nr. 37 konden tot 4 verschillende haardfasen onderscheiden worden, waarbij de locatie van de haard steeds varieerde. Opmerkelijk hierbij was dat de oudste fase zich steeds het meest naar de rand van de ruimtes toe bevond: in de westelijke ruimte bevond deze zich het dichtst tegen de achtermuur van de woning en in de oostelijke ruimte het dichtst tegen de voorgevel. Bij de middelste fasen komt de haard

[20] BONCQUET 2015.

in beide ruimtes heel centraal tegen de muur te liggen en in de jongste fasen wordt deze opnieuw licht verschoven in de andere richting t.o.v. de oudste fase. Deze haarden konden steeds gekoppeld worden aan verschillende vloerniveaus, waarbij het niveau van de vloer stelselmatig werd opgehoogd. De kleine hoeveelheid aardewerk, die boven het oudste vloerniveau werd aangetroffen, lijken er op te wijzen dat dit niveau in de late middeleeuwen te situeren is.
In de zuidoostelijke hoek van de woning werden restanten aangetroffen van oudere bebouwing op de site en een oudere binnenindeling van de huidige woning. Door de beperkte registratiemogelijkheden konden hier echter geen verregaande conclusies uit getrokken worden.
De huidige achtermuur doorsneed de oudste structuren en vloerniveaus in de woning, waaruit kan afgeleid worden dat deze muur als jonger moet beschouwd worden dan de zijmuren. Op basis van het onderling verband met andere structuren kon echter wel aangetoond worden dat de aanleg van de muur ouder is dan de drie jongste haardfasen in de woning. Ook de voorgevel bleek een latere aanpassing te zijn, aangezien de muur op een ouder muurrestant leek gefundeerd te zijn. Of de huidige voorgevel samen met de oostelijke zijmuur werd opgetrokken of samen met de achtermuur kon echter niet bepaald worden.
De kelder van huis nr. 37 werd pas in een veel jongere fase aangelegd dan de rest van de woning. De aanleg van de structuur heeft immers alle restanten van de linkerzijde van de oudere haardfasen weggebroken. Enkel de linkerzijde van de jongste fase zou zich eventueel nog onder de huidige trap kunnen bevinden. Bij het muuronderzoek kon reeds vastgesteld worden dat de aanbouw van de woning, die zich boven deze kelder bevindt, in een jongere fase dan de woning zelf te plaatsen is. De muren van deze aanbouw zijn echter niet op de keldermuren gefundeerd. Aangezien er geen bouwsporen konden vastgesteld worden, die er op zouden wijzen dat de aanbouw in een latere fase werd vergroot, kan dit er op duiden dat de kelder pas in een latere fase in de aanbouw werd aangelegd. Dit kon echter niet met zekerheid bepaald worden.

In huis nr. 38 konden in totaal drie verschillende haardfasen geregistreerd worden. In tegenstelling tot de haarden in nr. 37 bleven de verschillende haardfasen in nr. 38 steeds op dezelfde plaats, waarbij de laatste fase sterk verkleind werd t.o.v. de oudere. Ook werden drie opeenvolgende oudere loopniveaus vastgesteld. Vermoedelijk corresponderen deze niveaus met de haardfasen, hoewel dit minder duidelijk kon vastgesteld worden dan in huis nr. 37. Eén van de vloerniveaus kan mogelijk geïnterpreteerd worden als een werkvloer van één van de laatste verbouwingsfasen.
Centraal in kamer 38-3 werd een noord-zuid georiënteerde oudere muur aangetroffen. Deze muur was ouder dan de huidige voorgevel, aangezien deze laatste over de muur heen was gemetseld. Op basis van de ligging van de muur vertegenwoordigde deze vermoedelijk geen restant van een oudere binnenindeling van de woning, aangezien de onderlinge tussenafstand met de overige muren te gering was. Wellicht kan deze muur bijgevolg beschouwd worden als een restant van een oudere bebouwing op de site, voorafgaand aan de bouw van huis nr. 38.
De huidige voorgevel was, net als bij huis nr. 37, mogelijk ook op een oudere voorloper gefundeerd. De huidige muur springt aan de buitenzijde immers in naar het zuiden toe t.o.v. het onderliggende metselwerk. Voor deze voorgevel werden mogelijk restanten aangetroffen van een oudere aanbouw aan de woning. Aangezien er in de huidige voorgevel geen bouwsporen zichtbaar waren, die met deze structuur in verband zouden kunnen gebracht worden, moet de afbraak van deze aanbouw ouder zijn dan de oprichting van de huidige gevel.

In huis nr. 39 kon slechts één oudere haardfase vastgesteld worden. Wel konden drie verschillende oudere vloerniveaus geregistreerd worden, waarvan het bovenste niveau correspondeerde met de aangetroffen haardrestanten. De overige vloerniveaus zullen wellicht ook in verband gestaan hebben met oudere haarden, maar hiervan werden geen sporen aangetroffen.
De oudste kelder in de woning, onder kamer 39-4, vormde vermoedelijk geen onderdeel van het oorspronkelijke ontwerp van de woning, aangezien het gewelf van de kelder enkel door het jongste van de aangetroffen vloerniveaus werd afgedekt. Op basis van het verzamelde aardewerk kan de aanleg van

de kelder mogelijk in de late middeleeuwen gesitueerd worden. Hierbij dient opnieuw opgemerkt te worden dat het slechts een kleine hoeveelheid aardewerk betrof, afkomstig van één pot.
Onder de huidige trap naar de eerste verdieping werden enkele muurrestanten vastgesteld, die werden gekenmerkt door een afwijkende oriëntatie t.o.v. de overige muren. Mogelijk kunnen deze gekoppeld worden aan een versteviging van de fundering van de huidige trap, na de opgave van de oorspronkelijke keldertrap. Bij het muuronderzoek werd immers reeds aangetoond dat de oorspronkelijke toegangstrap tot de oudere kelder zich mogelijk op deze locatie bevond. Omwille van de beperkte registratiediepte kon dit echter niet met zekerheid bepaald worden.
In kamer 39-3 werd een licht verdiepte ruimte aangetroffen. Ter hoogte van deze ruimte kon een nis vastgesteld worden in de huidige achtermuur, alsook enkele bouwnaden, die mogelijk met de ruimte in verband konden gebracht worden. Hoe deze ruimte precies moet geïnterpreteerd worden, kon niet achterhaald worden. Aan westelijke zijde lag deze ruimte tegen een muurrestant, dat kan geïnterpreteerd worden als een onderdeel van oudere bewoning op de site, voorafgaand aan de oprichting van huis nr. 39. De oostelijke wand van de dieper gelegen ruimte werd gevormd door een muur, die over de volledige lengte van de woning kon waargenomen worden. Mogelijk duidde deze op een oudere binnenindeling van de woning.

Het aantal aangetroffen haardfasen in huis nr. 40 bedroeg één, mogelijk twee. Daarnaast werden twee oudere vloerniveaus geregistreerd. De kelder van de woning werd er duidelijk later in geplaatst, aangezien deze alle aanwezige vloerniveaus doorsneed. Op basis van het ingezamelde vondstmateriaal vond de aanleg van de kelderstructuur ten laatste plaats in de 17de eeuw.
Onder de huidige trap naar de eerste verdieping werd een kleine afgebakende ruimte aangetroffen, waarin ook een vloerniveau voorkwam. De interpretatie van deze ruimte was echter moeilijk omwille van de beperkte registratiemogelijkheden.
De vaststelling bij het muuronderzoek, dat huis nr. 40 tegen nr. 39 werd aangebouwd, kon ook archeologisch bevestigd worden, aangezien de achtermuur van de woning over de vermoedelijke versnijding van de zijmuur van nr. 39 heen was gemetseld.
De voorgevel was hier eveneens op een oudere voorloper opgetrokken. Deze oudere muur werd gekenmerkt door een licht gebogen verloop. Of dit een aanwijzing was dat de voorgaande bebouwing op deze plaats was voorzien van een gebogen voorgevel in de richting van de toegangspoort van het begijnhof, kon niet meer achterhaald worden. Tegen de muur werd nog een andere muur, met een recht verloop, aangetroffen. Vermoedelijk is deze muur in een oudere fase te situeren dan de gebogen muur. Waarom het verloop van de muur werd gewijzigd, is onduidelijk.

Algemeen kon in de voortuinen van de woningen vastgesteld worden dat er steeds slechts één waterput per twee woningen voorkwam. Er werd een waterput aangetroffen op de grens tussen huis nr. 37 en nr. 38 en één op de grens tussen nr. 39 en nr. 40. In een jongere fase werden de putten aangepast, zodat deze nog slechts vanuit één woning toegankelijk waren.
De vraag kan hierbij gesteld worden of de aangetroffen waterputten pas werden aangelegd na of bij de oprichting van huizen nr. 37 en nr. 40, aangezien deze de perceelsgrenzen overschrijden, of dat deze ouder zijn of een aanpassing van een oudere fase vertegenwoordigen. Indien deze pas in een jongere fase werden aangelegd, zou dit er op wijzen dat de oorspronkelijke waterputten van nr. 38 en nr. 39 zich elders bevonden. Sporen hiervan konden op dit niveau echter niet vastgesteld worden.
Enkel bij huizen nr. 38 en nr. 39 werd een beerput aangetroffen voor de woning. De andere twee woningen waren rechtstreeks op de riolering aangesloten. Dit zou er op kunnen duiden dat de bouw van huizen nr. 37 en nr. 40, die in de laatste fase van de huizenrij werden gebouwd, inderdaad als jonger te bestempelen zijn en pas werden opgericht nadat het begijnhof op het openbare rioleringsnet werd aangesloten.

Het is duidelijk dat de historische gegevens niet corresponderen met de gegevens, die tijdens het huidige onderzoek werden verzameld. Tot op heden werd aangenomen dat de huizenrij te dateren was in de periode 1690-1730, voornamelijk op basis van de architecturale kenmerken van de woningen en de aanwezige schouwmantels alsook op basis van een datumsteen, die zich bevindt aan de voordeur van huis nr. 40. Deze datering kan waarschijnlijk wel gekoppeld worden aan de huidige voorgevels, maar er kon aangetoond worden dat deze een jongere aanpassing zijn aan de bestaande bouwvolumes. De woningen zijn -zeker in kern- als een heel stuk ouder te beschouwen.
Op verschillende locaties kon vastgesteld worden dat enkele van de huidige muren gefundeerd staan op oudere voorlopers. Verder konden verschillende muurrestanten geregistreerd worden, die onmogelijk met de woningen in hun huidige toestand in verband konden gebracht worden. Deze restanten kunnen mogelijk gekoppeld worden aan de middeleeuwse voorlopers van de bebouwing op het terrein. Ook enkele structuren, die momenteel nog steeds deel uitmaken van de huidige woningen, kunnen eventueel al teruggaan tot de late middeleeuwen. Deze werden echter een relatieve datering toegeschreven op basis van een heel kleine hoeveelheid aardewerk. Er kan echter onmogelijk bepaald worden waar de pakketten, waarin dit vondstmateriaal werd aangetroffen, vandaan kwamen, waardoor deze dateringen met een grote voorzichtigheid moeten benaderd worden en niet als een zekerheid mogen aangenomen worden.
Wellicht zullen op diepere niveaus nog meer sporen bewaard gebleven zijn, die getuigen van de vroegere bewoningsgeschiedenis op dit terrein. Deze werden echter niet bedreigd en blijven bijgevolg bewaard in het bodemarchief voor toekomstige generaties.

1.3.2.3 Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader

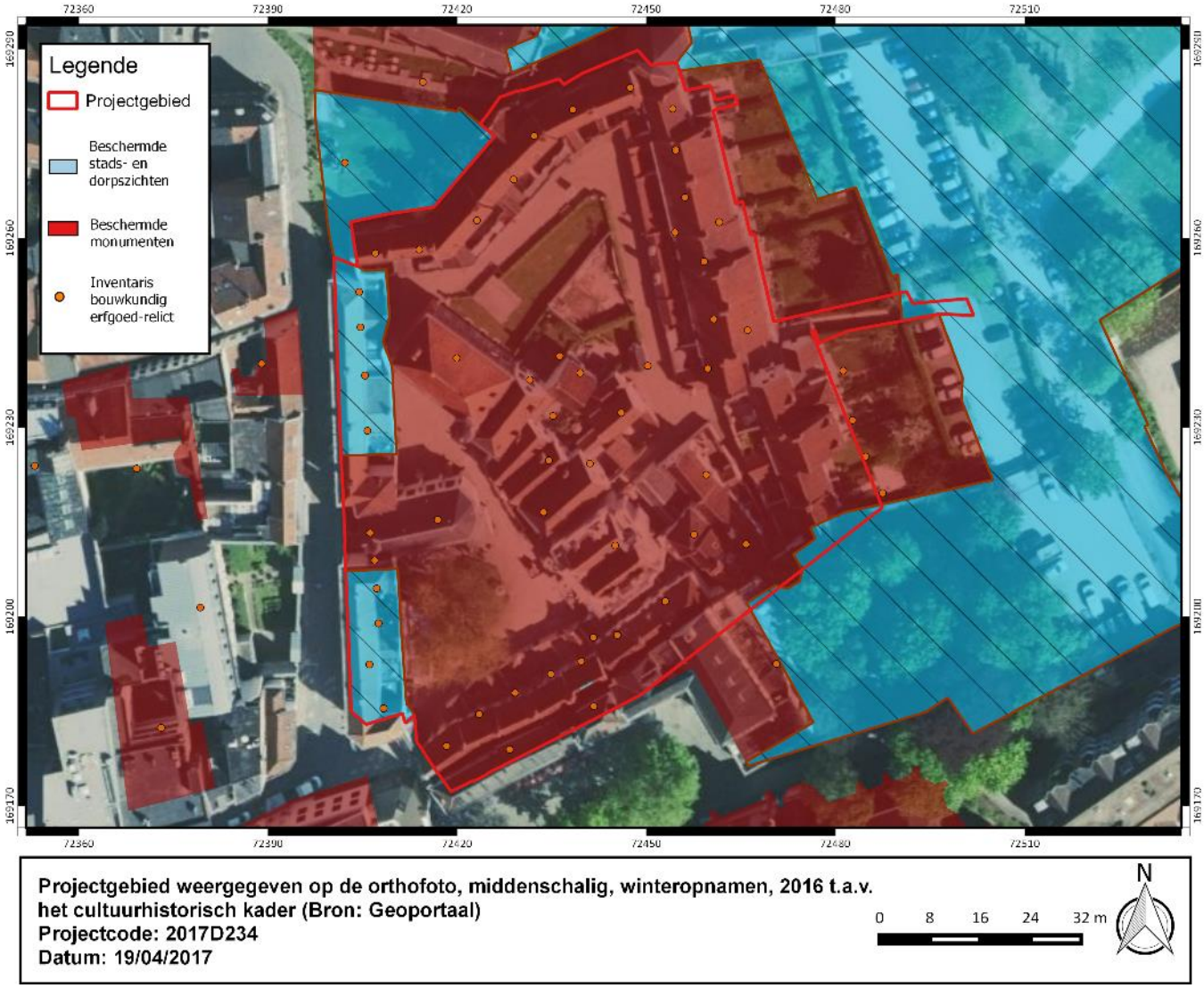

Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2016 t.a.v. het cultuurhistorisch kader (Bron: Geoportaal)

Het Sint-Elisabethbegijnhof te Kortrijk geldt als beschermd monument, vastgestelde archeologische zone, Unesco werelderfgoed kernzone. De erkenning maakt deel uit van het dossier van begijnhoven in Vlaanderen (UNESCO ID 855-013). De Vlaamse begijnhoven zijn architectonische ensembles bestaande uit huizen, kerken, bijgebouwen en groene gedeelten. De hoven hebben van oorsprong een stedelijk of landelijk karakter en zijn gebouwd in een typisch Vlaamse stijl. De begijnhoven vormen een fascinerende herinnering aan de traditie van de begijnen die zich gedurende de middeleeuwen ontwikkelde in Noordwest-Europa.

Rondom het begijnhof situeert zich een beschermd stads- en dorpszicht. Het gaat om de omgeving van het Sint-Elisabethbegijnhof.

Binnen de contouren van het onderzoeksterrein situeren zich tal van bouwkundige erfgoedrelicten. Het gaat voornamelijk om een ruim aantal begijnenhuizen die dateren uit de 17de eeuw. Zwartgepikte plint en gekaleide muren, enkel het huis van de grootjuffrouw wordt bij de restauratie van 1898 ontdaan van kleilagen en vervolgens geschilderd in imitatiebaksteen en -natuursteen. Venster- en deuromlijstingen, kruismonelen en cartouches van witsteen. De meeste huizen zijn voorzien van een lijstgevel, soms met aandaken voorzien van vlechtingen op de zijgevels. We onderscheiden lijstgevels met kroonlijst (b.v. nr.

6); lijstgevels aansluitend bij de Lodewijk XIV-stijl met geprofileerde pilasters op de bovenverdieping (nr. 7) of gekoppelde vlakke pilasters over de twee verdiepingen (nr. 35) en lijstgevels met vensters omvat in vlakke omlijstingen die al dan niet profileren in het hoofdgestel (nrs. 30, 39, 40). Daarnaast komen tuitgevels (nrs. 28 en 29) en trapgevels voor (nr. 31, Groothuis, cf. beschrijving infra). Veel woningen zijn gedateerd door een jaarsteen in de toegangspoort of cartouches in de gevel. Bij nr. 23 zijn in de rollaag natuurstenen ingewerkt met namen van heiligen, nr. 19 steen met naam van Sint-Isidorus.
De huizen zijn deels onderkelderd (tongewelf). De houten roosteringen met moerbalken zijn grotendeels bewaard. In enkele ruimten zijn het gestucte plafond met eenvoudige kooflijst nog aanwezig, o.m. in het salon van nr. 18, of met moulures en hoekrozetten in de woonkamer van nr. 18. Uitgewerkte schouwboezems en schouwmantel in Lodewijk XV-stijl en Delftse tegels in onderboezem in nr. 32, in Lodewijk XVI-stijl in het salon en de woonkamer van nr. 18. Overige originele aankleding, b.v. in salon van nr. 18 met Lodewijk XVI-wandkasten. Nr. 26, met 17de-eeuwse houten supraporta met voluten; nr. 24 met geschilderde fries.[21]

[21] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Begijnenhuizen, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/59326 (geraadpleegd op 21 april 2017).

1.4 Synthese

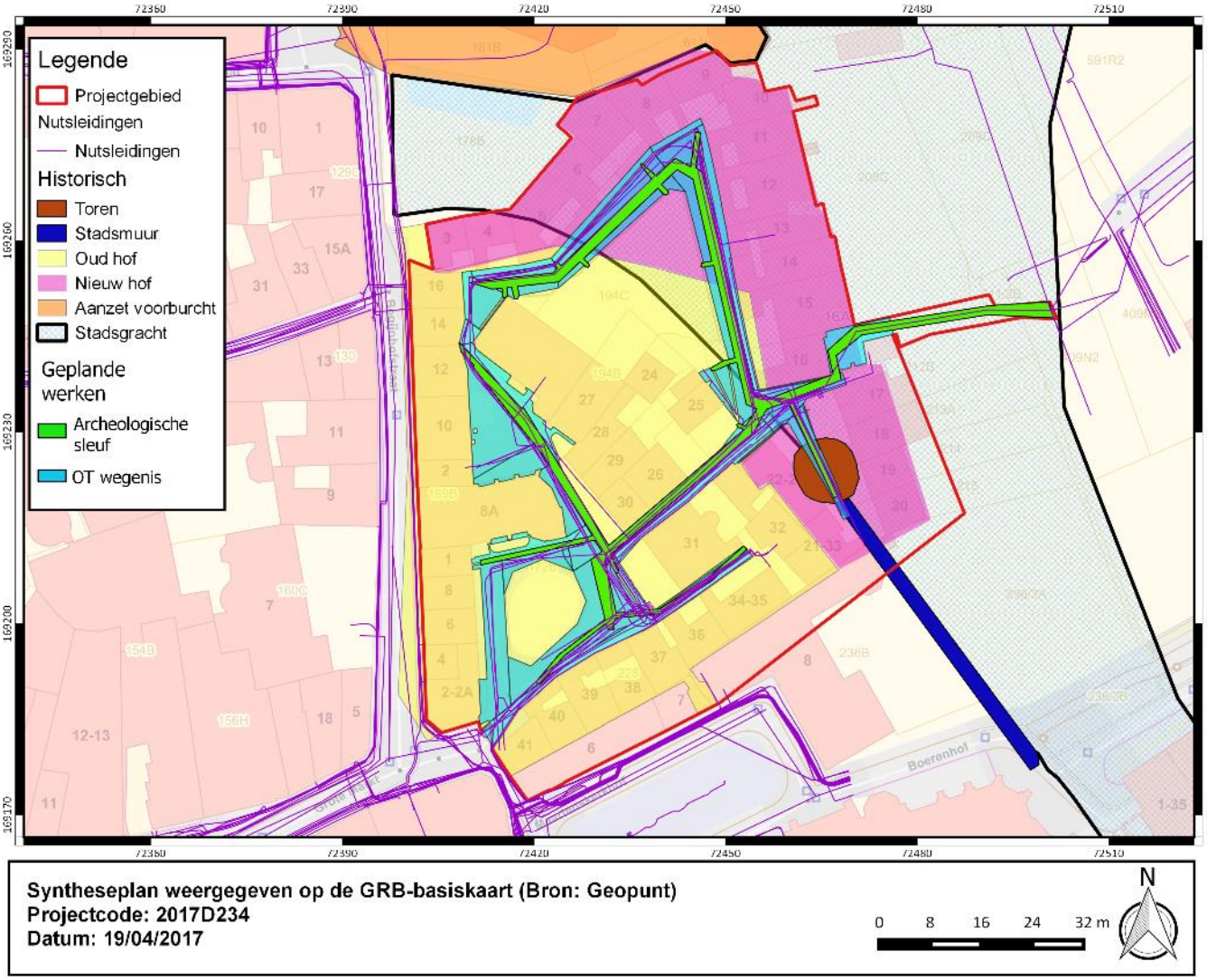

Figuur 32: syntheseplan

1.4.1 Resultaten bureauonderzoek vs. onderzoeksvragen

Zijn er op basis van de uitgevoerde bureaustudie indicaties dat er binnen de begrenzing van het projectgebied 1 of meerdere archeologische sites voorkomen?
Ja, op basis van het bureauonderzoek kan verwacht worden dat zich binnen de grenzen van het plangebied (laat)middeleeuwse en jongere archeologische sporen bevinden.

Indien dit niet het geval is, kan de bureaustudie hier een verklaring voor geven?
NVT

Indien dit het geval is, wat is de aard, de omvang en de datering van de archeologische site?
Ter hoogte van het projectgebied zijn restanten van oudere -mogelijk zelfs middeleeuwse- indelingen van het begijnhof te verwachten. Het oostelijke deel van het begijnhof werd gedeeltelijk aangelegd op de gedempte Bourgondische stadsgracht. Het oorspronkelijke begijnhof heeft wellicht ooit deel uitgemaakt van het domein van de graven van Vlaanderen. Aangenomen wordt dat het begijnhof ontstond ter hoogte van de zuidelijke rand van het grafelijke domein.

Wat is de landschappelijke/bodemkundige context?
Het projectgebied is aldus duidelijk gelegen in de alluviale vlakte van de Leie, terwijl het zuidelijke gedeelte zich eerder op de rand bevindt van deze vlakte en al een stijging kent.

Wat is de impact van de geplande werken?
De bestaande verhardingen worden heraangelegd alsook de groenzones, dit volgens reeds bestaande gebruik. De aanpassing van de groenzones heeft enkel betrekking op het aanbrengen van nieuwe beplanting en heeft dus niet of nauwelijks impact op eventueel aanwezig bodemarchief.
Alle verharding worden 0,45m uitgegraven t.o.v. het huidig maaiveld (= 1425.70m²). Op basis van de reeds uitgevoerde sonderingen wordt ervan uitgegaan dat de dikte van de zgn. vossekoppen 10-12cm bedraagt. Deze situeren zich op een legbed van zand, daaronder komt een onderlaag in zand voor. Er kan uitgegaan worden dat de huidige verstoringsdiepte ca. 30/35cm bedraagt. Ervan uitgaande dat de nieuwe verhardingen aangelegd worden op 45cm t.o.v. het huidig maaiveld (keien: 10-12cm + legbed: 7,5cm + fundering: 25cm), wordt nog ca. 10cm bodem afgegraven.
De bestaande riolering wordt vervangen door een gescheiden riolering (RWA/DWA). De nieuwe rioleringen worden volgens de aangeleverde informatie in 1 sleuf aangelegd. De werksleuf bedraagt ca. 306,42m².
Eventueel aanwezige archeologische resten worden m.a.w. verstoord door de geplande werken.

Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van de eventuele aanwezige archeologische site op micro- en macroschaal? Wat is de aard en de waardering van het kennispotentieel?
De binnen het onderzoeksgebied aanwezige resten kunnen in belangrijke mate bijdragen tot het bekomen van verder inzicht in het ontstaan en de evolutie van het begijnhof, dat waarschijnlijk ooit deel uitmaakte van het domein van de graven van Vlaanderen. Archeologisch onderzoek biedt bijgevolg een duidelijke kennisvermeerdering. In de eerste plaats is het van belang om de verwachting op basis van het bureauonderzoek te controleren. Zowel voor de zones waar de verhardingen vernieuwd worden als de zones waar de riolering vernieuwd wordt, geldt dat locaties die in het verleden lange tijd in gebruik waren als open ruimte, een groot archeologisch potentieel hebben op een geringe diepte t.o.v. het huidig maaiveld.

1.4.2 Synthese

Binnen restauratiefase 10 plant de opdrachtgever de vernieuwing van de bestaande verhardingen en groenstroken en de aanleg van een gescheiden rioleringsnet. De werkzaamheden kunnen een bedreiging vormen voor eventueel aanwezig ondergronds erfgoed.
Naar aanleiding van de geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag binnen een vastgestelde archeologische zone, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m^2 of meer bedraagt, werd een archeologienota opgemaakt. Op basis van dit bureauonderzoek werd nagegaan of een verder archeologisch traject met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of er een (gedeeltelijke vrijgave) mogelijk is.
Uit het bodemkundig/landschappelijk onderzoek blijkt dat het projectgebied zich situeert in de alluviale vlakte van de Leie, terwijl het zuidelijke gedeelte zich eerder op de rand bevindt van deze vlakte en al een stijging kent.
Algemeen wordt aangenomen dat het Kortrijkse begijnhof omstreeks 1280 ontstaan is op de huidige locatie. Wat de stichters betreft, zijn er verschillende aanwijzingen dat het begijnhof gesticht werd door de Graven van Vlaanderen. Het begijnhof kende in haar lange bestaan grote bloeiperiodes én periodes van sterk verval[22]. Het 1ste kwart van de 17de eeuw was een hoogtepunt in de geschiedenis van het begijnhof: in deze periode werd het begijnhof immers sterk uitgebreid in noordelijke en oostelijke richting (nieuw

[22] DESPRIET 2001, 41

hof)[23]. Deze uitbreiding was mogelijk na de verkoop en verkaveling van het grafelijk domein en burcht (1411-1429), waardoor de burchtgrachten met puin werden opgevuld. De kern van het begijnhof, dateert voor de uitbreiding van 1606-1622. Het nieuwe hof ontstond na de toestemming van de overheid om meer begijnen te huisvesten. De huidige toestand van het Begijnhof ontstond in 1855.
De verschillende opgravingscampagnes die in het verleden binnen de woningen van het begijnhof uitgevoerd zijn, tonen aan dat zelfs een beperkte ingreep een groot aantal bewoningsresten aan het licht kan brengen, die in verband te brengen zijn met voorgangers van de huidige gebouwen en oudere -mogelijk middeleeuwse- indelingen van het begijnhof die sterk afwijken van de huidige indelingen. Sommige resten zijn zelfs in verband te brengen met een situatie voorafgaand aan het ontstaan van het begijnhof.
Wellicht geldt dit eveneens voor de zones waar de verharding vernieuwd wordt en waar de riolering vernieuwd wordt. De eerste iconografische bronnen dateren uit de 16de eeuw. Er is weinig tot geen informatie voorhanden m.b.t. middeleeuwse indeling van het begijnhof of over het precieze gebruik van het terrein voor het ontstaan van het begijnhof. Mogelijk kan het archeologisch onderzoek van de geplande werken hierover meer informatie opleveren.

De bureaustudie heeft geen elementen opgeleverd, die verder archeologisch onderzoek overbodig zou maken. Er wordt geopteerd voor een werfbegeleiding, zowel m.b.t. de zones waar de verhardingen vernieuwd worden als de werksleuf van de rioleringswerken.

[23] DESPRIET 2001, 41

Deel 2: Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

BONCQUET T. 2012, *Archeologische opgraving Sint-Annazaal Begijnhof Kortrijk,* onuitgegeven publicatie Ruben Willaert bvba.

BONCQUET T. 2015, *Archeologisch onderzoek Begijnhof 37-40 (Kortrijk),* onuitgegeven publicatie Ruben Willaert bvba.

DE GRYSE J. & BONCQUET T. 2016, *Archeologisch onderzoek Begijnhof 31 (Kortrijk)*, onuitgegeven publicatie Ruben Willaert bvba.

DESPRIET PH. 1990, *2000 jaar Kortrijk: Topografische atlas van ambachtelijke Romeinse nederzetting tot moderne stad*, Kortrijk.

DESPRIET PH. 2001, Ontstaan en ontwikkeling van het Kortrijkse Begijnhof, *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen*, Vol. 21 – Jg. 2001, Afl. 1, nr. 45.

DESPRIET PH. 2008, *Kortrijk en Vauban (1633-1707). Het ontstaan en de topografie van een vesting. 4e tot 19e eeuw*. (Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen, 68).

DESPRIET PH. 2013, *Archeologische atlas van Kortrijk. Deel I Buda en Overleie*. Kortrijk (Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen, 84).

VAN RANST, E. & SYS, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Deel 3: Bijlagen

Projectcode	**2017D234**
Onderwerp	**Begijnhof Kortrijk**
Plannummer	1
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	2
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	3
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	14/10/2016

Plannummer	4
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Aanduiding te vernieuwen verharding
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	5
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Traditionele landschappen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	6
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Tertiair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	7
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Quartair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	8
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	9
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Potentiële bodemerosie/ perceel
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	10
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein op DHMV
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	11
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Hoogteverloop
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	12
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	waterlopen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	13
Type plan	stadsplattegrond
Onderwerp plan	Kortrijk in de 9de eeuw
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2008

Plannummer	14
Type plan	Stadsplattegrond
Onderwerp plan	Kortrijk in de middeleeuwen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2008

Plannummer	15
Type plan	Stadsplattegrond
Onderwerp plan	Begijnhof t.o.v. stadskern in middeleeuwen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2001

Plannummer	16
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Deventerkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1555-1565

Plannummer	17
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Kaart van stad, schependom en keurstaak
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1634-1641

Plannummer	18
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Sanderus
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1641

Plannummer	19
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	18de eeuw
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18de eeuw

Plannummer	20
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Ferraris
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1771-1777

Plannummer	21
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	C. Cierckens
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1822

Plannummer	22
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plattegrond van het begijnhof
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1823

Plannummer	23
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1971

Plannummer	24
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1979-1990

Plannummer	25
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2000-2003

Plannummer	26
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2016

Plannummer	27
Type plan	Stadsplattegrond
Onderwerp plan	Algemene plattegrond en indeling
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	28
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	CAI
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	29
Type plan	Stadsplattegrond
Onderwerp plan	Situering begijnhof
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	30
Type plan	Stadsplattegrond
Onderwerp plan	Vastgestelde resten
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	31
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Cultuurhistorisch kader
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/04/2017

Plannummer	32
Type plan	Stadsplattegrond
Onderwerp plan	Vastgestelde resten
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	21/04/2017